

Institut za
razvoj mladih KULT

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most

Impressum

Naslov:

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH OPĆINE SANSKI MOST

Izdavač:

Institut za razvoj mladih KULT

Za izdavača:

Jasmin Bešić

Sarajevo, 2023. godine

Umnožavanja i besplatna distribucija publikacije dozvoljeni su uz pismeno odobrenje izdavača.

Nije dopušteno mijenjanje bilo kojeg dijela sadržaja publikacije.

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH **OPĆINE SANSKI MOST**

Sarajevo, februar 2023.

Lista skraćenica

BHAS Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

BiH Bosna i Hercegovina

FBiH Federacija Bosne i Hercegovine

RS Republika Srpska

EU Evropska unija

FZS Federalni zavod za statistiku

KM Konvertibilna marka (valuta BiH)

NVO Nevladina organizacija

Popis Popis stanovništva u BiH 2013. godine

Strategija Strategija prema mladima

USK Unsko-sanski kanton

Lista grafika

Grafik 1. Prikaz procenta mladih iz Sanskog Mosta po petogodištima	11
Grafik 2. Obrazovanje mladih u Sanskom Mostu	14
Grafik 3. Dalje obrazovanje mladih u Sanskom Mostu	19
Grafik 4. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje	20
Grafik 5. Praktična nastava	20
Grafik 6. Adekvatnost obrazovanja	22
Grafik 7. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju	22
Grafik 8. Pohađanje kurseva	24
Grafik 9. Pohađanje kursa u budućnosti	24
Grafik 10. Radni status	27
Grafik 11. Gdje bi mladi najviše voljeli raditi	28
Grafik 12. Vrsta ugovora	29
Grafik 13. Registrirani mladi na birou za zapošljavanje	30
Grafik 14. Zlostavljanje na poslu	31
Grafik 15. Kupovina posla u javnoj administraciji	32
Grafik 16. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje	33
Grafik 17. Pokretanje vlastitog biznisa	33
Grafik 18. Potrebna podrška za pokretanje biznisa	34
Grafik 19. Doprinos kućnom budžetu	36
Grafik 20. Lični prihodi tokom mjeseca	37
Grafik 21. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva	37
Grafik 22. Mladi o svojoj budućnosti	38
Grafik 23. Sistematski pregled	42
Grafik 24. Vrsta zdravstvenog osiguranja	43
Grafik 25. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja	43
Grafik 26. Bavljenje sportom i rekreacijom	45
Grafik 27. Promjena načina ishrane	46
Grafik 28. Zanimanje mladih za politiku	50
Grafik 29. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu	51

Grafik 30. Izlaznost mladih na izbore	52
Grafik 31. Utjecaj mladih na donošenje odluka	52
Grafik 32. Članstvo u organizacijama	53
Grafik 33. Odlazak iz zemlje	55
Grafik 34. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo	56
Grafik 35. Svakodnevno korištenje interneta	57
Grafik 36. Druženje s prijateljima uživo i online	58
Grafik 37. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti	60
Grafik 38. Posjećivanje sportskih događaja	61
Grafik 39. Osjećaj vezanosti	62
Grafik 40. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	64
Grafik 41. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	65
Grafik 42. Značenja pojmova mobing i buling	65
Grafik 43. O nasilju nad ženama i muškarcima	66
Grafik 44. Utjecaj pandemije COVID-19 na mlade	67
Grafik 45. Ocjena rada institucija tokom pandemije COVID-19	68

Popis tabela

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih	10
Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Sanskom Mostu	11
Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka	12
Tabela 4. Broj upisanih učenika u osnovnu školu	15
Tabela 5. Broj upisanih učenika u srednje škole u Sanskom Mostu	16
Tabela 6. Ukupan broj upisanih učenika prema vrsti škole	17
Tabela 7. Zaposlenost u Unsko-sanskom kantonu po općinama	26
Tabela 8. Prosječna plata u Unsko-sanskom kantonu po općinama	27
Tabela 9. Odlazak stanovništva iz USK i Sanskog Mosta	55

Sadržaj

UVOD I METODOLOGIJA	9
KARAKTERISTIKE UZORKA	11
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH	14
Obrazovanje	14
Osnovno obrazovanje	15
Srednje obrazovanje	16
Visoko obrazovanje	18
Razlog prestanka daljeg školovanja	19
Praktična nastava	20
Adekvatnost obrazovanja	21
ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJANJE MLADIH	26
Vrsta ugovora koji zaposleni mladi imaju	29
Razlozi nezaposlenosti	30
Diskriminacija i zlostavljanje na radnom mjestu	31
Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju	31
Vladini programi zapošljavanja	32
Pokretanje vlastitog biznisa	33
SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA	36
Doprinos kućnom budžetu	36
Stambeno zbrinjavanje	38

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	42
Seksualna aktivnost	44
Konsumiranje duhana i alkohola	44
Bavljenje sportskim aktivnostima i ishrana	44
Usluge psihologa	46
AKTIVIZAM MLADIH (učešće, volontiranje, mobilnost mladih)	50
Promjene u društvu	50
Organiziranost mladih	53
Mobilnost	54
Odlazak iz države	54
INFORMISANOST MLADIH	57
KULTURA I SPORT	58
IDENTITET	60
SIGURNOST	64
PANDEMIJA COVID-19	67
PREPORUKE	69
LITERATURA	72

UVOD I METODOLOGIJA

Institut za razvoj mladih KULT je za potrebe Općine Sanski Most izvršio terensko prikupljanje podataka za izradu analize problema i potreba mladih s područja općine Sanski Most. Nakon terenskog prikupljanja podataka uslijedila je izrada dokumenta analize.

Prikupljanje podataka s terena realizirano je tokom novembra i decembra 2022. godine. Anketari su za potrebe prikupljanja podataka s terena koristili standardizirani upitnik koji Institut koristi za potrebe istraživanja položaja i potreba mladih u BiH. Za potrebe provedbe ovog istraživanja na terenu je metodom slučajnog uzorka anketirano 379 osoba u dobi između 15 i 30 godina, a koje žive na području općine Sanski Most. Broj ispitanika i metoda slučajnog uzorka osiguravaju reprezentativnost uzorka za populaciju mladih iz Sanskog Mosta. Teoretski, svaka mlada osoba s područja općine Sanski Most imala je jednaku vjerovatnoću da bude anketirana i da njeni odgovori budu analizirani u okviru uzorka.

Prilikom određivanja veličine i obuhvata uzorka uzete su u obzir ključne demografske karakteristike populacije mladih Sanskog Mosta (spol, dob, mjesto boravka), te su određeni parametri uzorka jasno precizirani u metodološkoj pripremi istraživanja i kontrolirani tokom prikupljanja podataka i rada anketara na terenu. Ovo je rađeno kako bismo u analizi imali zastupljena mišljenja i stavove različitih klastera unutar kategorije mladih.

Uzorak od 379 ispitanika ima marginu greške od $\pm 5\%$, uz interval pouzdanosti od 95%. Svako istraživanje sa sobom nosi određeni nivo greške jer uzorak predstavlja izvod iz populacije i sa sobom nosi određeni nivo rizika da obuhvaćeni uzorak ne oslikava u potpunosti populaciju. Ova greška u prognozi koja se može javiti uslijed uzorkovanja sastavni je dio svih istraživanja u društvenim naukama, te je njena veličina u skladu s uobičajenim nivoima greške u drugim studijama za potrebe izrade ovakvih analiza.

U slučaju generalizacije rezultata na populaciju mladih u Sanskom Mostu potrebno je uzeti u obzir navedeni nivo greške u mjerenu i interval pouzdanosti. U praktičnom primjeru ovog istraživanja to znači da se sa sigurnošću od 95% može reći da se svi dobijeni rezultati nalaze u rasponu do $\pm 5\%$ u odnosu na opažene vrijednosti. Jednostavnije rečeno, opaženi podaci prikazani u ovoj publikaciji mogu do $\pm 5\%$ odstupati u odnosu na stvarne podatke među općom populacijom mladih Sanskog Mosta.

Za analizu prikupljenih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS) u svojoj 20. iteraciji (IBM SPSS v.20). Navedeni paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i grafikonima te interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima.

Za potrebe dobijanja više podataka i šire slike o položaju mladih u Sanskom Mostu korišteni su podaci i drugih institucija, ali i publikacija.

U okviru metodološkog okvira provedbe istraživanja, pored terenskog prikupljanja podataka, održana je i fokusna grupa s mladima s područja općine Sanski Most.

Analiza je organizirana po oblastima/temama koje su važne mladima, a kojih ima 12. U tabeli 1 su navedene oblasti u kojima su mlađi anektirani te za koje je rađena analiza:

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mlađih

RB	Tematske oblasti
1	Obrazovanje i nauka mlađih
2	Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mlađih
3	Socijalna briga mlađih
4	Zdravstvena zaštita mlađih
5	Kultura i sport
6	Aktivizam (učešće, volontiranje, migracije) mlađih
7	Mobilnost mlađih
8	Informiranje mlađih
9	Slobodno vrijeme
10	Identitet mlađih
11	Sigurnost mlađih
12	Pandemija COVID-19

Važno je napomenuti da je Zakon o mlađima Federacije BiH usvojen 2010. godine, te da su u ovom zakonu definirane oblasti od interesa za mlađe koje uključuju oblasti obrađene kroz ovo istraživanje.

Kada su u pitanju statistički podaci, posljednji popis¹ stanovništva proveden je 2013. godine i uzet je kao referentna tačka za demografske karakteristike mlađih u ovoj analizi.

¹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u BiH (2013). <https://popis.gov.ba/>

KARAKTERISTIKE UZORKA

Uzorak koji je određen za ovo istraživanje kreiran je na osnovu podataka dostupnih iz Popisa stanovništva provedenog 2013.² Iako je od Popisa prošlo skoro deset godina, u ovom trenutku ne postoji precizniji i pouzdaniji podatak na osnovu kojeg se mogao odrediti uzorak.

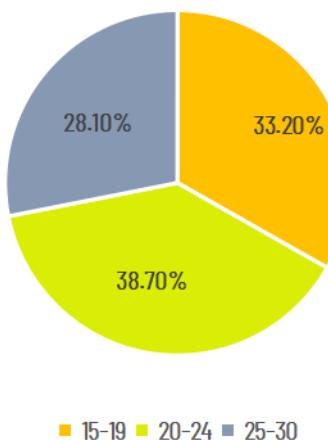
Važno je napomenuti da su statistički podaci za kantone i nivo FBiH preuzeti od Federalnog zavoda za statistiku (FZS), gdje je dostupna podjela prema petogodištima, odnosno obuhvata mlade od 15 do 29 godina, dok mlade osobe starosti 30 godina pripadaju petogodištu od 30 do 34 godine. Iz navedenih razloga u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima, uz napomenu da su mlade osobe u dobi od 30 godina uključene u kategoriju od 25 i više godina starosti (Tabela 2).

Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Sanskom Mostu

	UKUPNO STANOVNIŠTVO	M	Ž	15-19	20-24	25-29	30	15-30	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Sanski Most	41.475	20.826	20.649	3.121	2.644	3.049	593	9.407	22,6	379	51,1%	48,8%
		49,7%	50,2%	33,2%	28,1%	38,7%						

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Grafik 1. Prikaz procenta mladih iz Sanskog Mosta po petogodištima

■ 15-19 ■ 20-24 ■ 25-30

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

2 Konačni rezultati Popisa 2013. objavljeni 1. 7. 2016.
Popis 2013 BiH

U realiziranom uzorku na terenu najveći broj osoba bio je iz grupe mladih starosti od 15 do 19 godina (39,84%). Mladih u dobi od 20 do 24 godine u uzorku bilo je 29,02%, te mladih od 25 do 30 godina 31,13%.

Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka

	Broj ispitanika	Cijeli uzorak	Gradsko	Vangradsko
Spol	Muškarci	51,19%	41,2%	58,8%
	Žene	48,81%	42,7%	57,3%
Bračni status	Neudana/neoženjen, ne živi s partnerom	83,9%	42,8%	57,2%
	Razvedena/razveden	0,3%	100%	0%
	Uodata/oženjen	12,7%	37,5%	62,5%
	Udovica/udovac	0%	0%	0%
	Zajednički život. Nisu u braku, ali žive s partnerom	1,1%	0%	100%
	Formalno u braku, ali žive odvojeno prema izboru	0%	0%	0%
	Ne želi odgovoriti	2,1%	50%	50%
Radni status	Nezaposlen	49,6%	44,7%	55,3%
	Povremeno zaposlen – freelancer	3,7%	21,4%	78,6%
	Pripravnik/stažist/specijalizant	1,8%	28,6%	71,4%
	Samozaposlen	0,5%	0%	100%
	Volonter	2,6%	70%	30%
	Zaposlen na puno radno vrijeme	35,6%	40,7%	59,3%
	Zaposlen na pola radnog vremena	2,9%	45,5%	54,5%
Broj članova u domaćinstvu	Ne želi odgovoriti	3,2%	25%	75%
	1	1,3%	100%	0%
	2	7,4%	39,3%	60,7%
	3	26,1%	48,5%	51,5%
	4	34,6%	42,7%	57,3%
	5	21,9%	37,3%	62,7%
	6+	8,7%	24,2%	75,8%

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Analiza bračnog statusa pokazuje da je najviše neoženjenih/neudatih mladih osoba, odnosno 83,9%, dok je udatih/oženjenih 12,7%. Pregledom kategorije radnog statusa vidi se da je skoro polovina mladih izjavila da je nezaposlena ili 49,6%. Prema vlastitoj izjavi i procjeni, više od trećine mladih je zaposleno na puno radno vrijeme, odnosno 35,6%. Prema broju članova u domaćinstvu, najviše mladih općine Sanski Most živi u četveročlanim domaćinstvima, odnosno njih 34,6%.

Podatak o nezaposlenosti mladih treba uzeti s rezervom imajući na umu da je prikazani procent (ne)zaposlenosti izračunat na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definira kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji.

Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada nacrno i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizna stopa nezaposlenosti mladih u nekoj lokalnoj zajednici. Ipak, nezaposlenost mladih i dalje se procjenjuje visokom u odnosu na radno aktivno stanovništvo.

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Obrazovanje

Prema podacima Žavoda za statistiku Federacije BiH³, na području općine Sanski Most djeluje 15 osnovnih škola, od čega je sedam centralnih, te tri srednjoškolske ustanove:

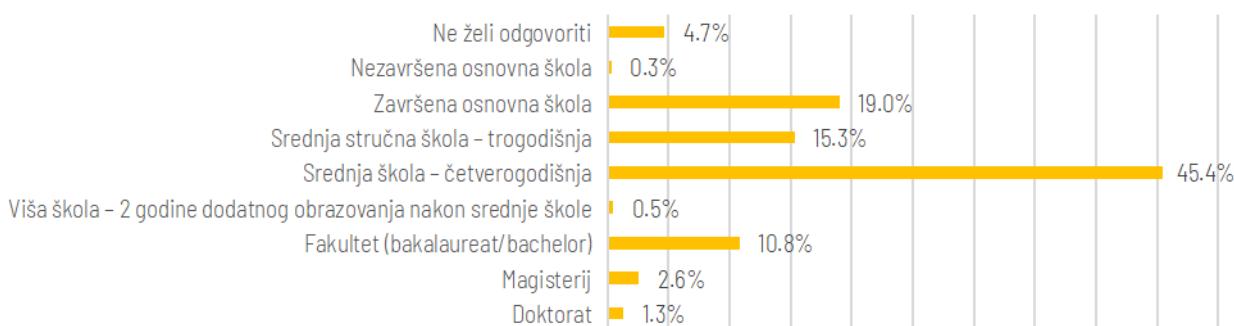
- Osnovna škola "5. oktobar";
- Osnovna škola "Hasan Kikić";
- Osnovna škola "Prva sanska škola";
- Osnovna škola "Fajtovci";
- Osnovna škola "Skender Kulenović";
- Osnovna škola "Mahala";
- Osnovna škola "Vrhopolje";
- Gimnazija;
- Mješovita srednja škola;
- Srednja poljoprivredna škola „Sanus futurum“.

U Sanskom Mostu nema registriranih visokoškolskih ustanova.

Kad je u pitanju srednjoškolsko obrazovanje, četverogodišnju školu u Sanskom Mostu završilo je 45,4% mladih, dok je trogodišnju završilo njih 15,3%. Dakle, ukupno 60,7% ispitanih ima srednjoškolsko obrazovanje. Visoko i više obrazovanje ima 15,2% ispitanika, a najviše ih je s prvim stepenom visokog obrazovanja bachelor/bakalaureat (10,8%). Osnovnu školu završilo je 19% mladih, s tim da u spomenutu postotak ulaze i mladi koji pohađaju deveti razred osnovne škole i oni koji su još u procesu srednjoškolskog obrazovanja.

Grafik 2. Obrazovanje mladih u Sanskom Mostu

Za početak, recite koji je NAJVIŠI STEPEN OBRAZOVANJA KOJI STE ZAVRŠILI.

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

³ Zavod za statistiku FBiH (informacije dostavljene na zahtjev Instituta).

Osnovno obrazovanje

Kao što je slučaj i u cijelom Unskom-sanskom kantonu, i u Sanskom Mostu tokom posljednjih pet godina zabilježen je trend opadanja broja učenika u osnovnim školama, najviše zbog smanjenja nataliteta i odlaska stanovništva kako iz svojih lokalnih zajednica tako i općenito iz BiH.

Tabela 4. Broj upisanih učenika u osnovnu školu

Školska godina	Osnovno obrazovanje				
	Broj škola	Broj upisanih učenika			1. razred (ukupno)
		Ukupno	Djevojke/ djevojčice		
2017/2018.	Sanski Most	15	1866	890	174
	Unsko-sanski kanton	49	21862	10715	2264
2018/2019.	Sanski Most	15	1739	838	189
	Unsko-sanski kanton	48	20176	10108	2188
2019/2020.	Sanski Most	15	1539	769	133
	Unsko-sanski kanton	48	19176	9430	1871
2020/2021.	Sanski Most	15	1394	682	130
	Unsko-sanski kanton	49	18034	8840	1721
2021/2022.	Sanski Most	15	1291	641	127
	Unsko-sanski kanton	49	17049	8385	1654

Izvor: Zavod za statistiku FBiH⁴

Od školske godine 2017/2018. do 2021/2022. kontinuirano pada broj učenika u svim kategorijama. Tako je ukupni broj upisanih učenika u Unsko-sanskom kantonu svake godine manji za oko 1.000, a u Sanskom Mostu je zabilježen pad upisa od oko 100 učenika godišnje, s tim da je 2019/2020. taj broj bio manji za 200 u odnosu na prethodnu godinu. Broj upisanih učenika u osnovnim školama u Sanskom Mostu 2021/2022. bio je za 30,81% manji u odnosu na upisani broj učenika 2017/2018. akademske godine.

⁴ Federalni zavod za statistiku.
Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku (fzs.ba)

U skladu s generalnim trendom, na ovom području je zabilježen i manji broj učenika upisanih u prve razrede. U Unsko-sanskom kantonu su 2017/2018. upisana 2264 prvačića, dok je 2021/2022. taj broj iznosio 1654. U Sanskom Mostu su 2017. upisana 174 učenika u 1. razred osnovne škole, a 2021. ih je bilo 127. Ukupni pad broja prvačića u navedenom periodu iznosu -27,01%.

I vlasti Unsko-sanskog kantona svjesne su trenda opadanja broja učenika u osnovnim školama, a na sjednici Vlade USK 18. juna 2021. razmatran je Izvještaj o stanju u osnovnim školama na području Unsko-sanskog kantona. Naime, u ovom izvještaju stoji da pojedine škole, zbog malog broja učenika i odjeljenja, ne zadovoljavaju minimalne uvjete propisane pedagoškim standardima za osnovno obrazovanje. Kad je u pitanju Sanski Most, prema izvještaju Vlade USK, šest škola nije ispunjavalo minimalne standarde po broju učenika i odjeljenja, a to su: „Prva sanska škola“, „Vrhpolje“, „Skender Kulenović“, „Hasan Kikić“, „Mahala“ i „Fajtovci“. Osim toga, ni područna škola OŠ „5. oktobar“ - „Stari Majdan“ ne zadovoljava minimalne pedagoške standarde zbog malog broja učenika.⁵

Srednje obrazovanje

U Sanskom Mostu djeluju tri srednje škole. Gimnazija ima četverogodišnji program i jedan smjer – opći.

Mješovita srednja škola Sanski Most ima trogodišnje i četverogodišnje programe.

U četverogodišnje programe svrstana su sljedeća zanimanja: mašinski tehničar programer CNC mašina, tehničar drumskog saobraćaja, medicinska sestra/tehničar.

U trogodišnje programe svrstana su zanimanja: automehaničar, električar, konobar i frizer – vlasuljar.

Poljoprivredna škola „Sanus futurum“ nudi smjer „Poljoprivreda i prerada hrane“. Radi se o četverogodišnjem programu školovanja, a zanimanja su: poljoprivredni tehničar, veterinarski tehničar i ekološki tehničar.

Tabela 5. Broj upisanih učenika u srednje škole u Sanskom Mostu

Školska godina	Srednjoškolsko obrazovanje				
	Broj škola	Broj upisanih učenika			1. razred (ukupno)
		Ukupno	Djevojke/ djevojčice		
2017/2018.	Sanski Most	3	1125	568	288
	Unsko-sanski kanton	23	9496	4791	2510

⁵ Izvještaj Vlade USK o stanju u osnovnim školama (2021). SKM_458e21071208290 (vladausk.ba)

2018/2019.	Sanski Most	3	973	504	227
	Unsko-sanski kanton	23	8698	4430	2380
2019/2020.	Sanski Most	3	850	417	204
	Unsko-sanski kanton	23	8046	4049	2111
2020/2021.	Sanski Most	3	741	390	208
	Unsko-sanski kanton	23	7501	3825	2060
2021/2022.	Sanski Most	3	681	331	179
	Unsko-sanski kanton	22	7107	3637	1938

Izvor: Zavod za statistiku FBiH⁶

Kao što je to bio slučaj kod broja učenika u osnovnim školama, i u srednjim školama u Sanskom Mostu sve je manje učenika. U školskoj 2017/2018. godini u Sanskom Mostu bilo je upisano ukupno 1125 učenika, od čega 568 djevojčica. Već 2021. taj broj iznosio je 681 (manje za 39,47%), dok je upisana 331 učenica.

Kontinuirano opada i broj upisane djece u prvi razred srednje škole, kako u kantonu tako i u Sanskom Mostu. U USK je 2017/2018. u prvi razred upisano 2510 učenika, a četiri godine kasnije 1938 (manje za 22,79%). U Sanskom Mostu 2017/2018. upisano je 288 učenika u prvi razred, a 2021/2022. upisano ih je 179 (manje za 37,85%).

Tabela 6. Ukupan broj upisanih učenika prema vrsti škole

Školska godina	Srednjoškolsko obrazovanje							
	Broj upisanih učenika prema vrsti škole							
		Ukupno	Djevojke/ djevojčice	Gimnazije	Umjetničke škole	Tehničke škole	Stručne/ strukovne škole	Vjerske škole
2017/2018.	Sanski Most	1125	568	152	0	725	248	0
	Unsko-sanski kanton	9496	4791	1820	63	4719	2631	263

6 Federalni zavod za statistiku.

Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku (fzs.ba)

Sanski Most	973	504	107	0	620	246	0
Unsko-sanski kanton	8698	4430	1585	57	4262	2547	247
Sanski Most	850	417	86	0	525	239	0
Unsko-sanski kanton	8046	4049	1398	58	3943	2420	227
Sanski Most	741	390	75	0	484	182	0
Unsko-sanski kanton	7501	3825	1543	64	3463	2212	219
Sanski Most	681	331	74	0	401	206	0
Unsko-sanski kanton	7107	3637	1458	76	3283	2069	221

Izvor: Zavod za statistiku FBiH⁷

Od školske 2017/2018. godine opada interes mladih za gimnazijom, prema podacima Zavoda za statistiku FBiH. Tačnije, prepolovio se broj učenika koji pohađaju ovu školu u Sanskom Mostu jer su 2017. bila 152 učenika, a 2021. taj broj je pao na 74, što je je izraženo u postocima 51,3% manje gimnazijalaca. Tokom pet posljednjih godina (od 2017. do 2021) za koje postoje podaci i u Unsko-sanskom kantonu je manji postotak gimnazijalaca za 19,8%.

Kad su u pitanju strukovne škole, od 2017. do 2021. u Sanskom Mostu je 16,9% manje učenika koji upisuju ove škole, dok je u USK postotak učenika koji se odlučuju za strukovno usmjerjenje manji za 21,3%.

U tehničkim školama u Sanskom Mostu je u istom periodu smanjen broj učenika za 44,6%, a u USK za 30,4%.

Na pitanje da li smatraju da će lakše pronaći posao neko ko je završio neku zanatsku/strukovnu ili tehničku školu od onih koji su završili opće srednje ili visoko obrazovanje, 55,1% mladih smatra da mlađi sa strukovnom ili tehničkom školom imaju veće šanse da se zaposle.

Njih 30,1% ističe da vrsta završene škole ne pravi neku bitnu razliku kada je pronašao posla u pitanju, dok 13,2% smatra da oni sa završenom strukovnom ili tehničkom školom imaju manju šansu da se zaposle.

Visoko obrazovanje

U Sanskom Mostu ne postoji registrirana niti jedna visokoškolska ustanova, te mlađi iz ove općine, ukoliko žele dalje obrazovanje, studiraju u drugim bh. gradovima.

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH⁸, u akademskoj 2021/2022. godini iz Sanskog Mosta bilo je 238 studenata, od čega su 173 žene. Inače, u istoj godini je USK imao 2704 studenta, a od tog broja bilo je 1708 osoba ženskog spola.

Mlađi iz Sanskog Mosta najviše studiraju na Univerzitetu u Sarajevu, gdje je 2021/2022. upisano 159 studenata. Nakon toga slijedi Univerzitet u Bihaću, u kojem je bilo 45 studenata iz ove općine, dok je na Univerzitetu u Mostaru bilo 12 studenata.

7 Ibid.

8 Zavod za statistiku FBiH (informacije dostavljene na zahtjev Instituta).

Stipendije

Općina Sanski Most stipendira redovne studente koji imaju mjesto prebivališta u ovoj općini, uz određene uvjete.⁹ Za akademsku 2022/2023. godinu Sanski Most je u Budžetu za 2022. izdvojio sredstva u iznosu od 145.000 KM. Visina stipendije zavisi od broja prijavljenih studenata, a isplaćivat će se u devet rata.

U prošloj akademskoj godini stipendirano je ukupno 85 studenata koji studiraju na različitim fakultetima u BiH.¹⁰

Treba naglasiti i da nije bilo javno dostupnih podataka o eventualnom stipendiraju učenika u srednjim i osnovnim školama.

Razlog prestanka daljeg školovanja

Nakon posljednjeg završenog stepena obrazovanja 60,9% mladih kazalo je kako nisu upisali još neku višu školu ili studij, dok spolna struktura pokazuje da je nešto više muškaraca koji ne nastavljaju obrazovanje (57,1%) u odnosu na žene (42,9%).

Grafik 3. Dalje obrazovanje mladih u Sanskom Mostu

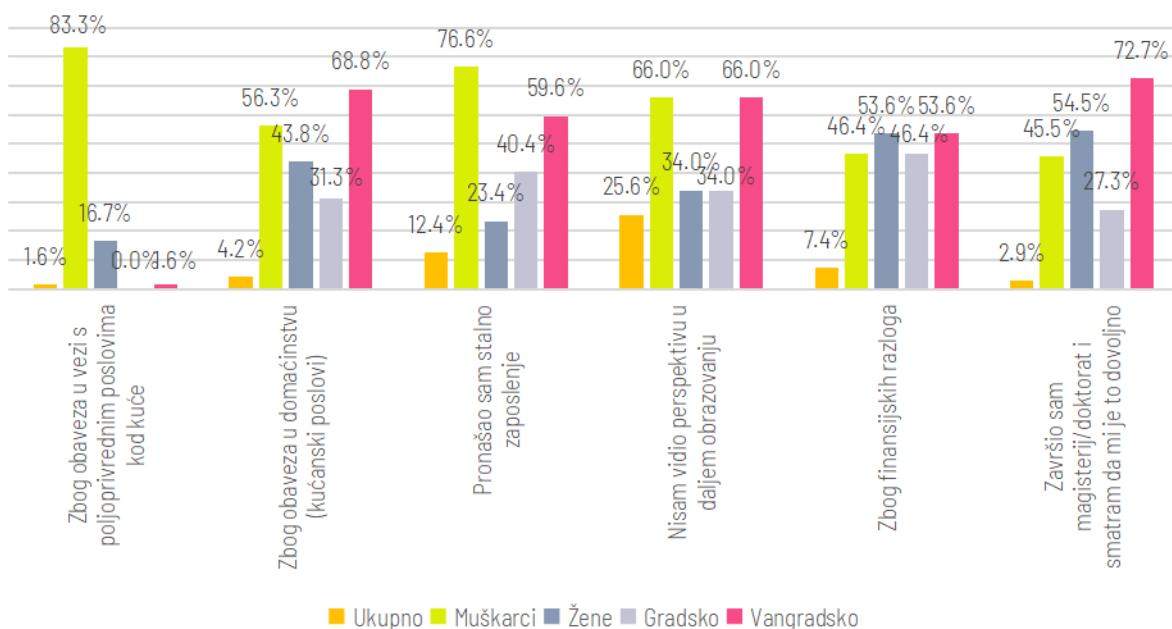

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao razloge zbog kojih nisu nastavili obrazovanje mladi u Sanskom Mostu najčešće navode da nisu vidjeli perspektivu u nastavku školovanja (25,6%), zbog pronalaska zaposlenja (12,4%), finansijskih razloga (7,4%) te zbog obaveza u domaćinstvu, odnosno obavljanja poljoprivrednih ili kućanskih poslova.

9 Javni konkurs Općine Sanski Most za stipendiranje redovnih studenata u 2022/2023. [Javni_konkurs_za_stipendije_2023.pdf](https://www.sanskimost.gov.ba/Javni_konkurs_za_stipendije_2023.pdf) (sanskimost.gov.ba)

10 Spisak studenata koji su dobili stipendije za akademsku 2021/2022. godinu. Utvrđena lista kandidata koji ispunjavaju uvjete za dodjelu stipendija za tekuću godinu. ([sanskimost.gov.ba](https://www.sanskimost.gov.ba))

Grafik 4. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mladi kao jedan od razloga prestanka daljeg školovanja navode upravo zaposlenje.

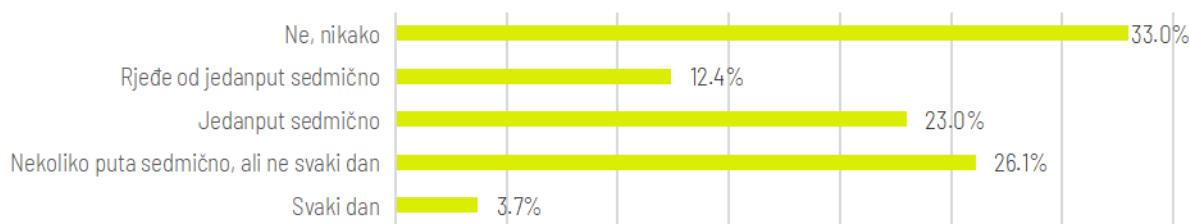
„Pa većina njih što završe srednju uglavnom se odmah zaposle u ovim lokalnim firmama. Čak dobiju i dobre poslove, što je čudno, ali eto.“ (Sanski Most, muško)

Praktična nastava

Praktična nastava važan je dio procesa obrazovanja učenika za bilo koje zanimanje kako bi teoriju koju uče tokom školovanja mogli primijeniti kasnije u radu. Prema rezultatima istraživanja, 33% mladih nije imalo praktičnu nastavu tokom redovnog školovanja, dok ju je rjeđe od jednom sedmično imalo njih 12,4%. Jednom sedmično praksi je imalo 23% mladih, a nekoliko puta sedmično praktičnu nastavu je poхаđalo njih 26,1%.

Grafik 5. Praktična nastava

Da li ste i koliko često u okviru redovnog obrazovanja pohađali praktičnu nastavu?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da je to jedan od problema obrazovanja ukazuju i mladi u Sanskom Mostu, koji smatraju da praktična nastava nije prilagođena učenicima.

„Pa, recimo mi iz mašinske škole, mi nemamo adekvatnu praksu. Imamo te prve dvije godine, a onda sami sebi nekako tražimo ferijalno praksu ili tako nešto. I samim tim, kako radimo, sami se borimo za tu praksu i većinom te firme i ostavljaju te učenike kasnije, tipa stipendiraju ih ili ih ostavljaju da rade.“ (Sanski Most, žensko)

„A ne, stvarno katastrofalno je. Naprimjer, u elektrotehničkoj školi mi radimo praksu za električare. U medicinskoj školi oni više namještaju krevete i čiste nego što rade zapravo što bi trebali raditi. CNC radi za bravare i stvarno nema smisla. A pojedine škole uopće ni nemaju praktičnu nastavu, naprimjer ekonomska škola, ne znam ima li iko iz ekonomske. Ja mislim da oni uopće nemaju praktičnu nastavu. I to nije prvi slučaj.“ (Sanski Most, žensko)

„Kad smo već kod prakse, ja bih spomenula jednostavno i taj naš stručni kadar. Recimo, u mojoj školi trenutno nema dovoljno profesora, mi smo pola godine, pola ovog polugodišta nismo imali dva predmeta jer nije imao ko predavati. Profesori se nisu mogli raspodijeliti. A praktična nastava, recimo, ni ne možemo očekivati da naučimo ono što je namijenjeno za nas, jer ti profesori koji su, oni predaju godinama, oni nisu upućeni s tim pa nam ne mogu prenijeti to znanje. Mi imamo CNC mašinu koja trenutno ne radi ustvari, na praksi, ali oni tek ne znaju ništa oko nje. Tako da...“ (Sanski Most, žensko)

Općina Sanski Most dodjeljuje poticajna sredstava privrednim subjektima s područja svoje općine za subvenciju naknade za izvođenje praktične nastave, a posljednji javni poziv raspisan je 27. oktobra 2022.¹¹

Naime, radi se o naknadi koju privredni subjekti isplaćuju učenicima za učešće u praktičnoj nastavi za strukovna usmjerjenja u proizvodnoj industriji i zanatstvu na području Sanskog Mosta tokom školske 2022/2023. Radi se o 45.000 KM iz Budžeta za 2022. g., u okviru "Subvencije za aktivnu politiku zapošljavanja". Ostatak sredstava, čija realizacija se nastavlja u 2023. godini, bit će planirana u Budžetu Općine Sanski Most za 2023.

Sredstva su namijenjena za najviše 50 učenika, a predviđeno je da se utroši 1.820,80 KM po učeniku za osam mjeseci do kraja tekuće školske godine.

Adekvatnost obrazovanja

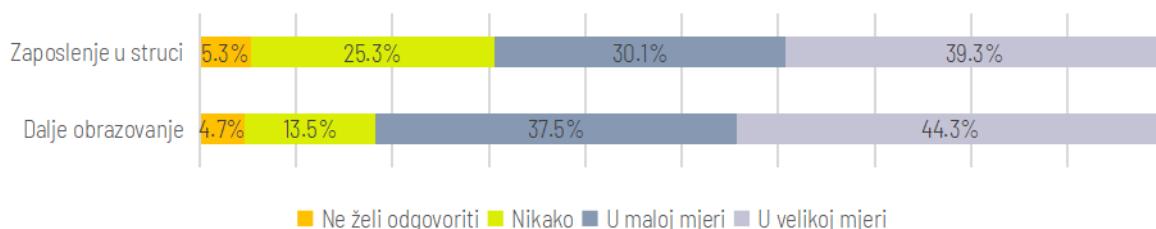
Znanje koje učenici i studenti steknu tokom školovanja trebalo bi da im pomogne u nastavku obrazovanja ili pronalaska zaposlenja. U Sanskom Mostu 44,3% mladih smatra da im znanje stečeno tokom formalnog obrazovanja u velikoj mjeri pomaže za nastavak školovanja, dok njih 37,5% kaže da im pomaže u maloj mjeri. Da im znanje stečeno tokom školovanja nikako nije koristilo za nastavak obrazovanja ističe 13,5% ispitanih. Što se tiče zaposlenja u struci, 39,3% reklo je da im je prethodno stečeno znanje pomoglo u velikoj mjeri da se zaposle u struci, a 30,1% istaklo je da im je pomoglo, ali u maloj mjeri. Nikakvu korist od znanja stečenog tokom obrazovanja za zaposlenje u struci nema 25,3% ispitanih.

Mladi ljudi ističu i da zaposlenje zavisi i od vrste škole koju su završili, odnosno od potražnje za tim kadrom na tržištu.

¹¹ Javni poziv za privredne subjekte u Sanskom Mostu za dodjelu poticaja, odnosno subvenciju naknade za izvođenje praktične nastave. Javni_poziv_prakticna_nastava.pdf (sanskimost.gov.ba)

Grafik 6. Adekvatnost obrazovanja

U kojoj mjeri Vam obrazovanje koje ste završili ili trenutno poхаđate pruža znanja i vještine potrebne za:

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

„Sve zavisi, sve zavisi koja je škola u pitanju. Naravno da će stručne škole lakše naći posao, za razliku od nekih koji su završili, poput nas, gimnaziju.“ (Sanski Most, muško)

Mladi u Sanskom Mostu smatraju da se mnoge stvari moraju izmijeniti u polju formalnog obrazovanja kako bi ono bilo kvalitetnije i pružalo adekvatno znanje i vještine. Kao jedan od najvećih nedostataka njih 28,8% istaklo je manjak prakse u nastavi, dok 24,8% kaže da su problem preopširni nastavni planovi i programi. Nedostatak stipendiranja/kreditiranja, a posebno u visokom obrazovanju, problem je za 10,6% ispitanika. I odnos nastavnika prema učenicima ili studentima je nešto što mladi u Sanskom Mostu smatraju da treba promijeniti, a to misli 9,5% ispitanih.

Grafik 7. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju

Šta je od ponuđenog neophodno izmijeniti na polju formalnog obrazovanja?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su u fokusnoj grupi naglasili šta oni smatraju da treba promijeniti u polju formalnog obrazovanja.

„Pa, generalno treba unaprijediti sami odnos profesora i učenika. Nekako omogućiti profesorima, odnosno učenicima nekako da se posvete jedno drugom u što većoj mogućnosti.“ (Sanski Most, muško)

„Pa sve u svemu, nije loše, obrazovanje ko obrazovanje, samo što se naprimjer puno ‘buba’, puno je teorije u pitanju. Tako da se slažem sa kolegama da se možda više treba, ne znam, praktične nastave, bolji odnos profesora i slično.“ (Sanski Most, muško)

„Pa uvođenje novih planova i programa, realno. Mislim da plan i program po kojem rade i sada po školama da je to jednostavno za današnji 21. vijek zastario i da svi učimo na taj sistem. Ne znam, ja imam sedam sestara i dva brata i svi uče po tome istom što sam i ja. Mislim da je stvarno vrijeme da se i to izmjeni i da se posveti tome u potpunosti. To je nadležno Ministarstva obrazovanja, kad će to biti...“ (Sanski Most, žensko)

„Ja mislim da se više treba pričati upravo o ovim stvarima, jer ja za svoje četiri godine gimnazije nikada nisam čula nijednog profesora da priča o sektorima, o novcu, o računima, o taksama ništa. Evo tek sad prvi put čujem neke stvari.“ (Sanski Most, žensko)

„Ima profesora kada ih čujete kako razgovaraju, da dođete na jedan čas, ja neću imenovati nikoga, ne daj Bože, ali da dođete na jedan čas, vi ne biste vjerovali da je on profesor, to niste vidjeli nigdje da to predaje u školi. Njegov odnos prema nama, kako govori direkt: ‘Šuti’, vrijeda učenike, mislim to je ono. Ja vama ne mogu opisati kako je to neprijatno. Ako dođe pedagog na čas, ako se učenici žale, onda taj isti profesor je tako divan, ne vjerujem kako. To je živa istina.“ (Sanski Most, žensko)

„Ja mislim da se treba uvesti doškolavanje za profesore. Odnosno edukacija za profesore. A ne samo za učenike. Kako da profesori bolje predaju, kako da učenici više nauče od njih, a ne samo da se završi taj jedan fakultet i radi se sa njim 50 godina i ništa poslije.“

Neformalno obrazovanje

U Sanskom Mostu 71,8% mladih nije pohađalo neki kurs koji nije u sklopu formalnog obrazovanja, dok je 24,8% ispitanih išlo na neki kurs. Od mladih ljudi koji nisu nikada pohađali bilo kakav kurs, 61,8% ih živi u vangradskoj sredini, a 38,2% je iz gradske sredine.

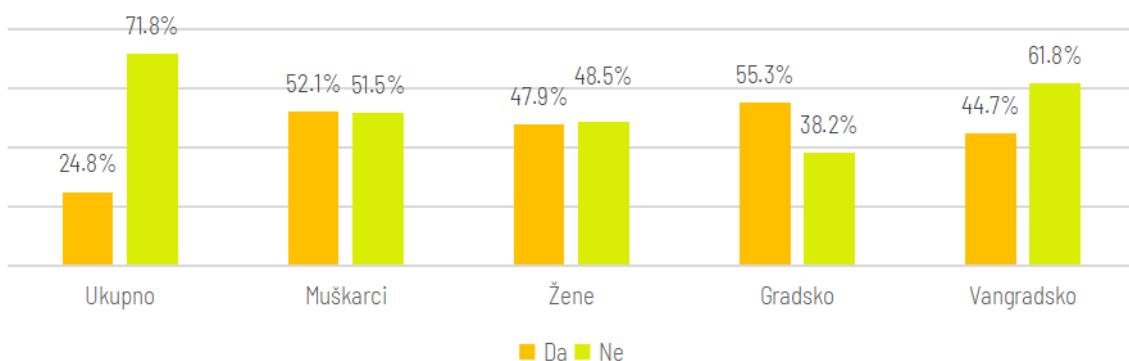
Mladi koji su pohađali kurseve najviše su učili strane jezike, i to njemački i engleski, te se usavršavali u polju poznavanja IT vještina (programiranje).

Na pitanje da li bi željeli pohađati neki kurs u budućnosti, 51,7% mladih je odgovorilo negativno, a spolna struktura onih koji ne žele pohađati neformalno obrazovanje ili dodatne edukacije pokazuje da je više muškaraca (60,2%) u odnosu na žene (39,8%). Pohađati u budućnosti neki vid neformalnog obrazovanja (kurs, radionice i sl.) želi 21,9% mladih, a 24,5% ih ne zna da li bi pohađalo neki kurs.

Od ispitanih koji bi rado pohađali neki kurs, kao preferencijalne odgovore navode učenje engleskog i njemačkog jezika te informatike.

Grafik 8. Pohađanje kurseva

Jeste li IKAD pohađali neki kurs ili bilo koji oblik obuke koji nije u programu redovnog obrazovanja?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

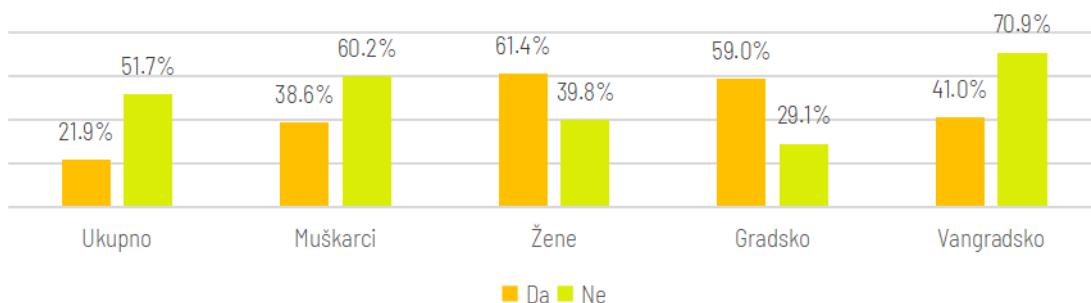
O prilikama za pohađanje kurseva govorilo se i na fokusnoj grupi. Mladi smatraju da bilo koji oblik neformalnog obrazovanja može pomoći u ličnom razvoju pojedinca, a i dobra je prilika za sklapanje novih poznanstava.

„Ja jesam na raznim, i mislim sve je putem weba, i sve je putem ovoga koliko se prati internet i ako nekoga zanima. U Sanskom Mostu je definitivno po tome najprepoznatljiviji CIM, ovaj koji usmjerava mlade, međutim ja sam preko nekih veza, naprimjer, u Sarajevu dostigla taj veliki dio i završila taj dio neformalnog obrazovanja. Tako da... Pa politička škola, studija Vijeća Evrope, koja je jedna od najjačih, i Međunarodni republikanski institut. Također IRI, ovaj Perpetuum Mobile iz Banje Luke, ja sam stvarno njih završila, ja se ne mogu ni sjetiti. U biti, kod mene se sve to vezalo, Institut KULT obuka „Uči, misli, djeluj“. Bilo je njih još dosta u međuvremenu, ali sad ne mogu se sjetiti, to su otrprilike onako koje su najintenzivnije bile.“ (Sanski Most, žensko)

„Ja smatram da bi to svakako trebala svaka osoba proći i zbog komunikacije sa drugim ljudima i zbog svoje budućnosti i mislim da se mnogo mladi osamostale više kad završe taj neki vid te komunikacije, neformalnog obrazovanja jer upoznaju se ljudi širom Bosne i Hercegovine. Vi imate prijatelje, sklopite poznanstva. Nekad će vam sutra neko za nešto trebatи. Vjerovatno trebat će te vi nekome. Ne znam, dočekat ćete nekoga u svom gradu, ne znam.“ (Sanski Most, žensko)

Grafik 9. Pohađanje kursa u budućnosti

Biste li željeli u skoroj budućnosti pohađati neki kurs ili drugi oblik neformalne obuke?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Zapošljavanje i samozapošljavanje mladih

ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJANJE MLADIH

Statistike o stopama nezaposlenosti stanovništva dosta su neprecizne zbog postojanja velikog broja kontroliranih i nekontroliranih varijabli značajnih za precizno određivanje stope nezaposlenosti. S jedne strane, u nezaposlene osobe ne ubraja se stanovništvo koje ne radi, ali koje po osnovu nekih drugih kategorija ne spada u nezaposleno (penzioneri, osobe nesposobne za rad, učenici i slično), općenito, stanovništvo koje se vodi kao radno neaktivno. Zvanične statistike vode se brojem osoba prijavljenih na biroe za zapošljavanje, pri čemu je nepoznat broj osoba koje su nezaposlene, ali isto tako i neprijavljene na zvanične zavode za evidenciju nezaposlenosti.

Prema dostupnim podacima za period od 2017. do 2021. godine, ukupan broj zaposlenih u Sanskom Mostu je prilično konstantan. Do pojave pandemije COVID-19 (2020. godine) primjetno je da su skoro sve općine u Unsko-sanskom kantonu bilježile blagi porast broja uposlenih na godišnjem nivou, osim Ključa, u kojem je svake godine od 2017. do 2020. padaо broj zaposlenih, da bi 2021. opet blago porastao broj uposlenih.

Tabela 7. Zaposlenost u Unsko-sanskom kantonu po općinama

Kanton / lokalna zajednica	Prosječan broj zaposlenih				
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Unsko-sanski kanton	37364	37687	38220	37085	37712
Bihać	13032	13495	13806	13354	13440
Bosanska Krupa	3447	3343	3378	3300	3503
Bosanski Petrovac	1366	1274	1319	1276	1372
Bužim	1525	1505	1449	1457	1492
Cazin	7031	7031	7151	7052	7147
Ključ	1712	1640	1586	1480	1534
Sanski Most	4407	4425	4448	4239	4256
Velika Kladuša	4844	4974	5083	4927	4968

Izvor: Zavod za statistiku FBiH¹²

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH, prosječna neto plata u Sanskom Mostu i ostalim općinama USK bilježi blagi rast u posljednjih pet godina (2017-2021). U Unsko-sanskom kantonu prosječna plata 2021. bila je 31,9% viša u odnosu na 2017. godinu, dok je u Sanskom Mostu viša za oko 10,7%.

12 Biltan Federalnog zavoda za statistiku o zaposlenosti, nezaposlenosti i plaćama u 2021.
<https://fzs.ba/wp-content/uploads/2022/06/nezaposlenost-2021.pdf>

Tabela 8. Prosječna plata u Unsko-sanskom kantonu po općinama

Kanton / lokalna zajednica	Prosječna neto plata (u KM)				
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Unsko-sanski kanton	819	840	872	897	933
Bihać	936	966	1014	1043	1091
Bosanska Krupa	813	825	865	883	902
Bosanski Petrovac	758	757	783	853	880
Bužim	683	702	750	766	785
Cazin	714	719	753	767	789
Ključ	785	790	756	779	806
Sanski Most	767	794	789	808	849
Velika Kladuša	747	765	766	800	828

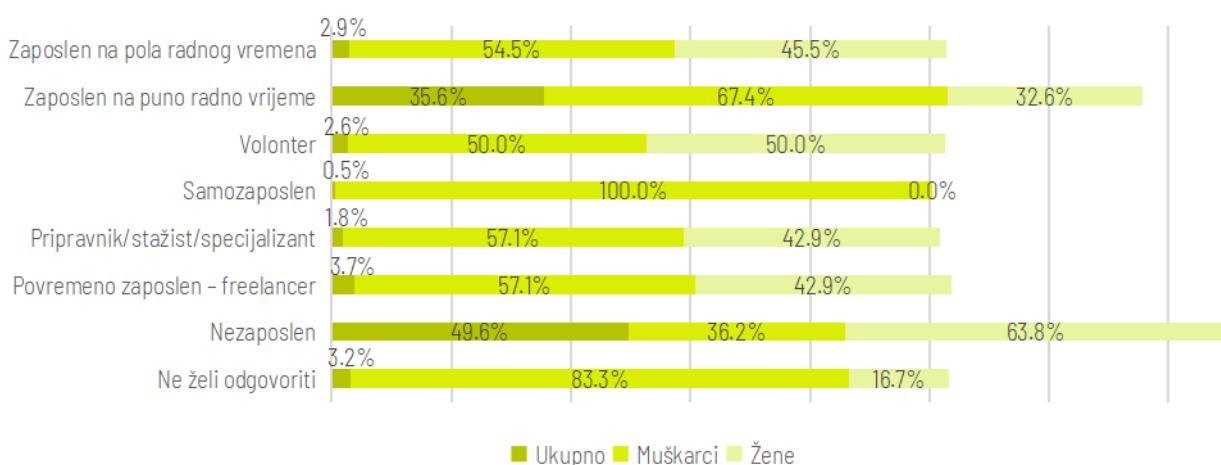
Izvor: Zavod za statistiku FBiH¹³

Prema odgovorima na upitnik, nezaposlena je skoro polovina mladih u Sanskom Mostu, odnosno njih 49,6%. Ako se gleda spolna struktura, među nezaposlenima je 63,8% osoba ženskog spola i 36,2% osoba muškog spola.

Zaposlenih na puno radno vrijeme je 35,6%, od toga je 67,5% muškaraca i 32,6% žena, dok je na pola radnog vremena zaposleno 2,9% ispitanih.

Grafik 10. Radni status

Koja od sljedećih kategorija najbolje opisuje Vašu situaciju TOKOM PROŠLE SEDMICE kada je u pitanju formalni radni status? Jeste li bili zaposleni na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, nezaposleni ili nešto drugo?

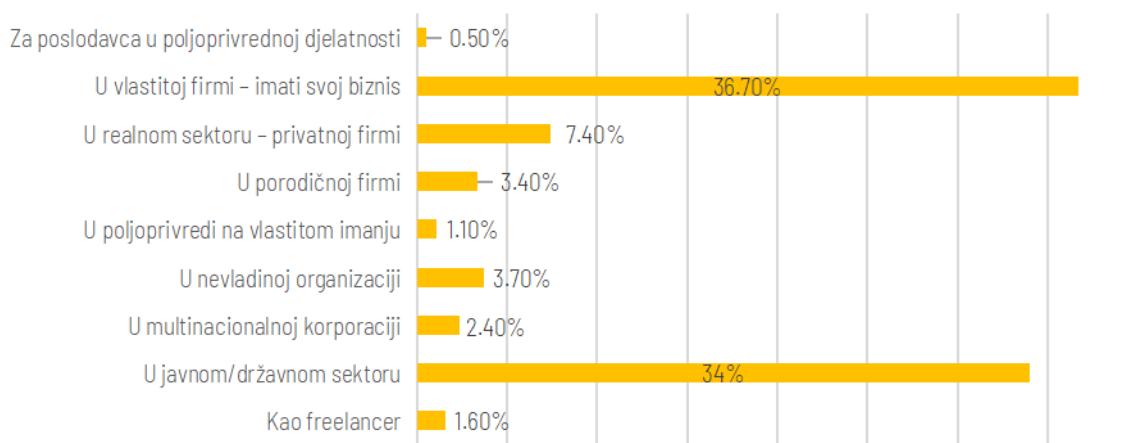

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

¹³ Bilten Federalnog zavoda za statistiku.<https://fzs.ba/wp-content/uploads/2022/06/nezaposlenost-2021.pdf>

Iako više od trećine mladih u Sanskom Mostu želi da radi u državnom (javnom) sektoru (34%), najviše njih želi imati svoj biznis, odnosno da radi u vlastitoj firmi želi 36,7% ispitanih mladih ljudi. Na trećem mjestu je kao mjesto zaposlenja gdje bi mlađi voljeli raditi 7,4% njih odabralo realni sektor, odnosno privatnu firmu.

Grafik 11. Gdje bi mlađi najviše voljeli raditi

Izvor: Institut za razvoj mlađih KULT

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mlađi su kao najpoželjnije poslodavce u Sanskom Mostu istakli lokalne firme GAT, Remus i CNC lab. Uvjeti za rad, odnos prema uposlenicima i visina plate su njima bili presudni u ocjenjivanju poželjnosti firmi.

Jedan učesnik je istakao da je freelancing, posebno u IT sektoru, jako poželjan, iako on studira medicinu i planira se zaposliti ili u državnom ili u privatnom sektoru. I ostali učesnici fokusne grupe se slažu da je posao u IT sektoru za njih posao iz snova.

„Radio sam, aplicirao sam ponovo na konkurs, tako da, sve privilegije su u državnom sektoru. Ko uspije da uđe, tu ostaje do kraja. Realno i zbog toga što ne zavisite od toga da li je stabilan izvoz, da li ima posla, da li nema posla, da li ste zaposleni prvi u firmi, da li ste došli zadnji. Ko dođe zadnji, on prvi i ode, tako da... Ovdje kad potpišete u bilo kojoj državnoj, u javnom sektoru kad potpišete ugovor, to je to. Onda je sve na vama, znači, samo da radite i to je to. Više ste zaštićeni u državnom sektoru nego u privatnom.“ (Sanski Most, muško)

“Lično smatram da su se freelanceri nešto u posljednje vrijeme dobro pokazali i mnogo ih ima. Recimo, lično sam upoznao momka u Sarajevu koji se bavi freelancem u IT sektoru i vrlo je zadovoljan. I smatram nekako da sve više i više momaka i djevojaka se odlučuje na taj freelance, naročito u IT sektoru. Prvo, dobro je plaćeno, a drugo, ono što bi se kazalo, sami smo svoji šefovi tu, tako da...“ (Sanski Most, muško)

“Mogu li ja još nešto reći, ali stvarno realna slika, mislim ja se ne libim da to kažem, ja radim u javnom preduzeću, međutim, sutra kad, ako Bog da, jednog dana budem imala svoja sredstva, definitivno ću, definitivno planiram da pokrenem svoj privatni posao jer smatram koliko god bio siguran državni budžet, da to nije čovjekovo ispunjenje, da vam samo kažem.

Možete vi imati svi sigurnost, ali toliko upadnete u tu utopiju i tih ljudi i onda ja, hvala Bogu, nemam velike službe pa mi je, pa nije me to nekako ni naviklo iskreno, mislim da ljudi koji rade u državnom sektoru da realno uopće ne razumiju drugi svijet izvan tog sektora. Radila sam u još jednoj instituciji prije ove, tako da, iskreno da vam kažem, ta priča i ti stereotipi koji nas prate, sve je to ured, jeste to sigurica, da ja vama kažem, ali to vam je utopija. Po meni. Ja radim, da se razumijemo, ja radim, rekla sam... Ti ljudi nemaju potrebe za usavršavanjem, mali je broj ljudi koji se u inače, ne u našem gradu, nego općenito u, širom Bosne i Hercegovine usavršavaju. Mislim da toliko u samo taj jedan posao, ja se ne vidim stvarno da radim trideset godina na jednom te istom mjestu, stvarno se ne vidim. Ako Bog da, jedva čekam, samo para da imam." (Sanski Most, žensko)

Vrsta ugovora koji zaposleni mladi imaju

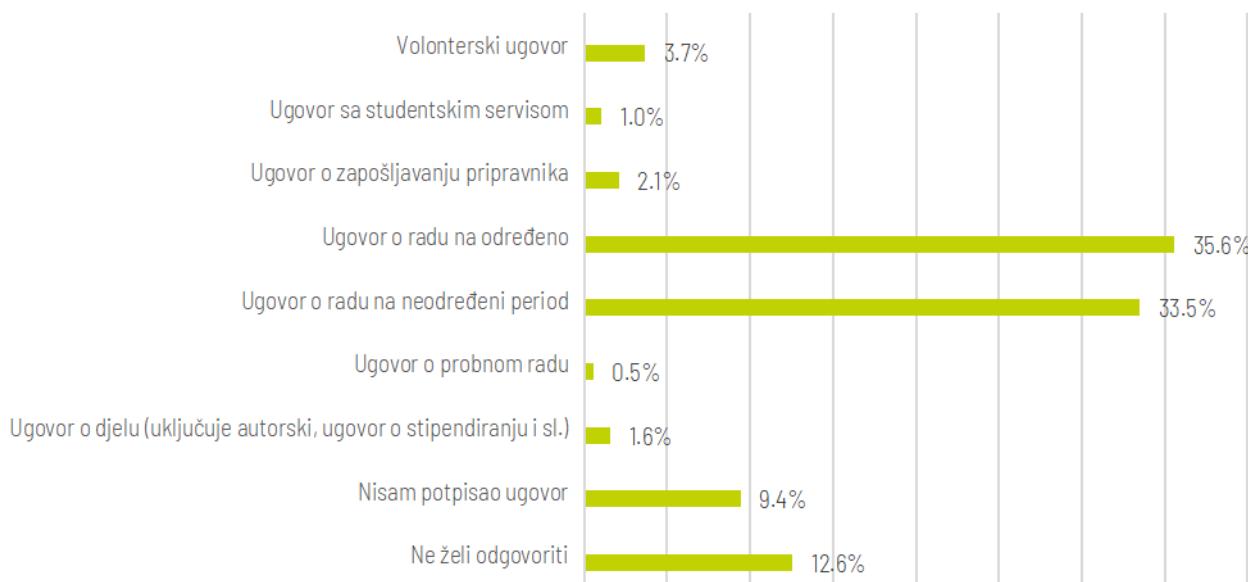
Kad su u pitanju ugovori o radu koje zaposleni mladi u Sanskom Mostu imaju potpisane, najviše ih ima ugovor na određeno, odnosno 35,6%.

Ugovor o radu na neodređeno ima 33,5% ispitanih. Kod zaposlenih mladih koji imaju ugovor na neodređeno prevladavaju muškarci (68,8%), a isti slučaj je i kod ispitanika s ugovorom o radu na određeno, gdje je 64,7% muškaraca.

Da nemaju nikakav ugovor o radu s poslodavcem odgovorilo je 9,4% ispitanih koji su izjavili da su zaposleni, a od toga je 72,2% muškaraca i 27,8% žena. U ovoj kategoriji dominiraju zaposleni mladi iz vangradskih sredina, kojih oko 72% radi bez ikakvog ugovora.

Grafik 12. Vrsta ugovora

Na svom glavnom poslu, koju vrstu ugovora ste potpisali s poslodavcем?

Zaposlenih mladih koji svoju platu primaju bez zakašnjenja je 76,9%, a struktura spola pokazuje da je 65,3% muškaraca i 34,7% žena. Mladih koji za posao koji obavljaju ne primaju nikakvu platu je 5,7%. Neredovno i neuredno platu prima oko 2% mladih u Sanskom Mostu.

Prema odgovorima mladih, ne bi im bio problem ni raditi "nacrno". Kako su kazali u razgovoru na fokusnoj grupi, razlog zbog kojeg bi radili bez ugovora o radu je taj da su "dadžbine jako visoke i maloljetnici ne mogu raditi makar na pola radnog vremena". Jedna učesnica je istakla da je nekome jedina opcija da prehrani porodicu ustvari rad "nacrno".

"Ali mislim da je za neke, možda za mlađe nije, ali za neke ljudi stvarno to je jedina opcija, koji ne mogu naći posao, to jedina opcija da, da nešto zarade i da imaju bilo kakav posao." (Sanski Most, žensko)

"Bih, recimo zato što su državne obaveze preskupe i ne dozvoljavaju se u nekim okvirima posla raditi određene poslove i tako, vjerovatno bih."

"Ako se može poslije radnog vremena, onda... Uzeti još koja markica." (Sanski Most, muško)

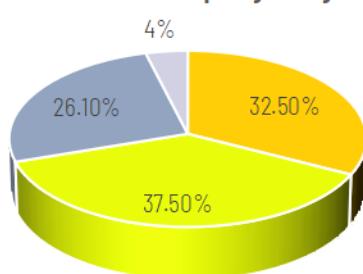
"Ja ne bih, zato što kasnije, pošto se ne uplaćuje taj radni staž i sve, kasnije kad bude trebalo primiti ili nešto tako, onda radio si bukvalno za ništa, džaba si radio, bez obzira što si bio plaćen." (Sanski Most, žensko)

Razlog nezaposlenosti

Najveći postotak nezaposlenih mladih koji su učestvovali u anketi je u procesu obrazovanja (72,3%). S druge strane, 14,8% mladih kaže da želi raditi i aktivno traži posao, ali ne može da ga nađe.

Grafik 13. Registrirani mladi na birou za zapošljavanje

Nezavisno od toga da li ste zaposleni ili ne, jeste li registrirani na birou za zapošljavanje?

■ Da ■ Ne ■ Ne, još sam u procesu obrazovanja ■ Ne želi odgovoriti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Nezavisno od toga da li su zaposleni ili ne, 37,5% mladih kaže da nije registrirano na birou za zapošljavanje. S druge

strane, na birou je prijavljeno 32,5% ispitanika. Mladih koji su i dalje u procesu obrazovanja, te se iz tog razloga nisu registrirali na biro ima 26,1%.

Kad je u pitanju mobilnost mladih iz Sanskog Mosta, 90,8% ih je odgovorilo da nikada nisu radili ništa izvan svoje općine. Izvan Sanskog Mosta ih je radilo 3,7%, a onih koji su radili izvan općine, ali ne duže od godinu je 3,4% (od toga 84,6% muškaraca).

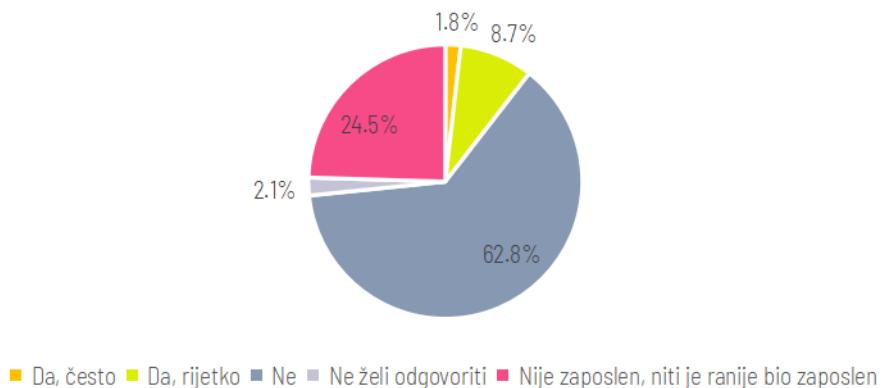
Diskriminacija i zlostavljanje na radnom mjestu

Od mladih osoba koje su bile u nekom radnom odnosu u Sanskom Mostu, njih 62,8% nije bilo svjedokom zlostavljanja na radnom mjestu.

Mladih osoba koje su često svjedočile zlostavljanju ima 1,8%, dok onih koji su rijetko svjedočili ima 8,7%.

Grafik 14. Zlostavljanje na poslu

Jeste li, kroz radno iskustvo, bili svjedok nekog oblika zlostavljanja na poslu usmjerenog na Vas ili Vaše kolege? Razmislite o situacijama pretjeranih zahtjeva i pritisaka na radnike, te zlostavljanja na radnom mjestu.

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

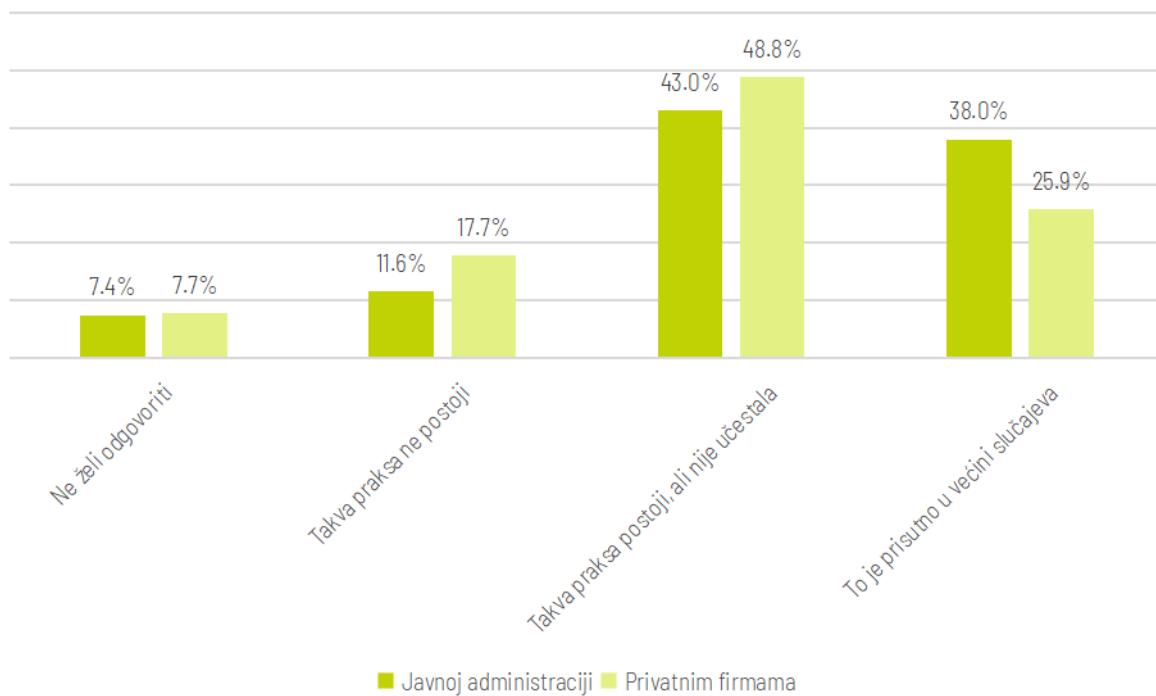
Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju

Korupciji prilikom zapošljavanja, prema njihovim tvrdnjama, direktno je svjedočilo 1,6% mladih u Sanskom Mostu. Osoba koje su čule da su se određena radna mjesta kupovala ima 32,5%. Na koncu, 61,7% mladih istaklo je da nikada nisu bili svjedoci, niti su čuli za kupovinu radnih mjesta.

Prema mišljenju 38% mladih u Sanskom Mostu, podmićivanje da bi se dobio posao u javnoj administraciji je učestala praksa u većini slučajeva. Osim toga, 43% ispitanih mladih smatra da takva praksa postoji, ali da nije učestala. Da takva praksa ne postoji u Sanskom Mostu smatra 11,6% mladih.

Grafik 15. Kupovina posla u javnoj administraciji

Smorate li da je podmićivanje kako bi se dobio posao u JAVNOJ ADMINISTRACIJI ili PRIVATNIM FIRMAMA učestala praksa u našem društву?

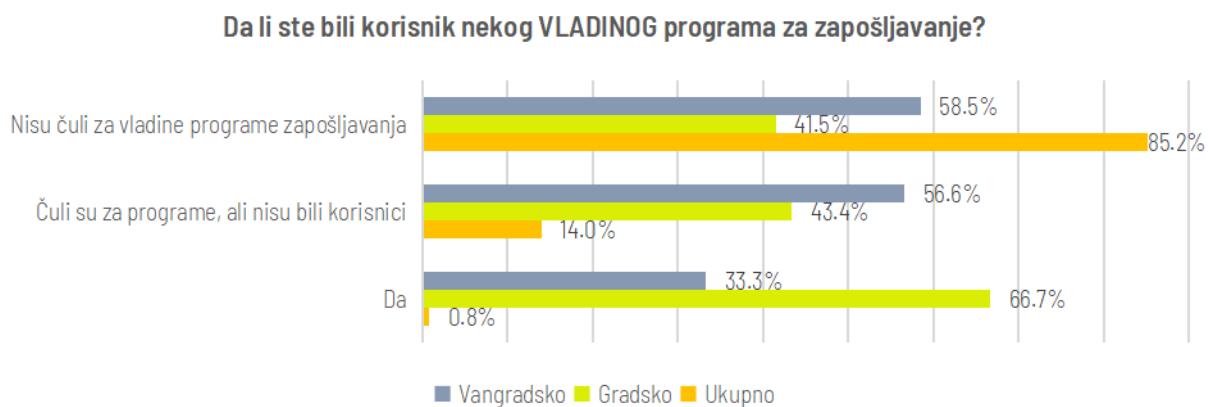

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče dobivanja posla u privatnim firmama podmićivanjem, 48,8% mladih smatra da takva praksa postoji, ali da nije učestala. Da takva praksa postoji u većini slučajeva mišljenja je 25,9% ispitanih. Za 17,7% mladih podmićivanje da bi se dobio posao u privatnoj kompaniji ne postoji.

Vladini programi zapošljavanja

U Sanskom Mostu 85,2% mladih nikada nije čulo za neki vladin program zapošljavanja te samim tim nisu ni bili korisnici. Od ukupnog broja ispitanih, njih 14% je odgovorilo da jesu čuli za program, ali da nisu bili korisnici, a manje od jedan posto je onih koji su bili korisnici (0,8%) vladinog programa za zapošljavanje.

Grafik 16. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su naglasili i kakve bi oni programe cijenili, a da ih vlasti pokrenu.

„Sufinansiranje samoga otvaranja, pokretanja obrta, suffinansiranje prakse, ja mislim da sad to tek naša općina je uvela sufinansiranje prakse mladih poslije završene škole, tako da je to jedino (nerazumljivo) što kolega je rekao, papirologija i ostali troškovi, znači sufinansiranje institucija, puno lakše bi olakšalo mladima da pokrenu svoj biznis i da se zaposle, tako da...“ (Sanski Most, muško)

Pokretanje vlastitog biznisa

Na pitanje da li bi bili voljni pokrenuti vlastiti biznis, 37,7% mladih odgovorilo je potvrđno, ali da nisu u mogućnosti. Njih 9,2% je istaklo da već aktivno radi na njegovom pokretanju. Međutim, 36,1% ispitanih ni u kojem slučaju nije voljno pokrenuti neki svoj biznis, od čega je 52,6% žena i 47,4% muškaraca.

Grafik 17. Pokretanje vlastitog biznisa

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao najbitniji vid podrške prilikom pokretanja biznisa 35,9% mladih je odabralo finansijsku podršku. Međutim, mentorska podrška za pokretanje vlastitog biznisa je mladima jako bitna te je 14,2% ispitanika označilo da je jako bitno imati i ovaj vid podrške prilikom pokretanja biznisa. Svakoj desetoj mlađoj osobi pravna podrška za razvijanje biznisa bi bila korisna, isto kao i podrška u razvoju tržista i povezivanju s klijentima, a skoro isti postotak (10,3%) je i onih koji bi voljeli edukativnu podršku prilikom pokretanja biznisa.

Grafik 18. Potrebna podrška za pokretanje biznisa

Koja vrsta podrške Vam je potrebna u pokretanju i/ili razvijanju vlastitog biznisa?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

I tokom razgovora u fokusnoj grupi mladi su istakli ono što bi im najviše koristilo za vlastiti biznis.

„Početni kapital.“ (Sanski Most, muško)

„Ja mislim da trebaju pravnu pomoć dosta, jer dosta mladih uopće ne zna za razne start-upove, mislim da bi puno lakše bilo kad bi neko bio ko bi mogao da pomaže mladima općenito da se informišu o start-upovima, o tim početnim nekim stvarima. Mislim da je to baš potrebno u našem gradu. Mislim, to je kao vid poslovnog inkubatora. Ali mislim da se dosta mladih ne usuđuje zbog tih stvari i da pokrene svoj posao, jer ne zna šta ih čeka sutra.“ (Sanski Most, žensko)

„Rješavanje problema komplikovanog prikupljanja papirologije.“ (Sanski Most, muško)

Jedna od učesnica fokusne grupe navela je jednu novu olakšicu koja je uvedena za mlade osobe u Sanskom Mostu, a koje žele pokrenuti vlastiti biznis.

„Ne znam, ja naprimjer mogu istaknuti jednu stvar, ne znam koliko sad ovi mladi znaju o tome, za komunalne takse i tarife. Vi zнате da je to odluka koju plaćate svake godine. Komunalna taksa se plaća na određenu firmu ili obrt. Ja sam sad, kada je bila ta odluka, kada se donosila nova, na javnoj raspravi kazala to da mladi koji spadaju u ovu kategoriju po Zakonu o mladima trebaju biti oslobođeni plaćanja, i, hvala Bogu, to je uvršteno u tu odluku. I sad su mladi u biti oslobođeni plaćanja te godišnje komunalne takse pri pokretanju svog biznisa. Sad vjerujem da dosta vas ne zna, u biti to je kada se otvara firma, na osnovu te firme plaćate godišnju taksu. Znači pri pokretanju svog biznisa sada su mladi koji spadaju u kategoriju Zakonom o mladima oslobođeni plaćanja te godišnje takse.“

Socijalna briga o mladima

SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA

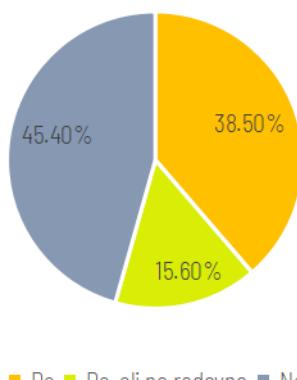
Doprinos kućnom budžetu

Mladih koji doprinose svom kućnom budžetu, prema njihovim tvrdnjama, ima 38,5%. Treba istaći da u ovom slučaju mnogo više muškarci doprinose, jer je na ovo pitanje pozitivno odgovorilo njih 72,6%, dok je 27,4% žena reklo da doprinosi kućnom budžetu. Također, više je mlađih iz vangradskih sredina koji doprinose kućnom budžetu (61%), u odnosu na one iz gradskih (39%), što je uglavnom i očekivan podatak jer mnogo više mlađih s područja općine Sanski Most živi u vangradskim sredinama.

Mlađih članova domaćinstva koji doprinose kućnom budžetu, ali ne redovno, ima 15,6%. Najviše je mlađih koji ne doprinose nikako kućnom budžetu (45,4%).

Grafik 19. Doprinos kućnom budžetu

Jeste li Vi član domaćinstva koji doprinosi kućnom budžetu?

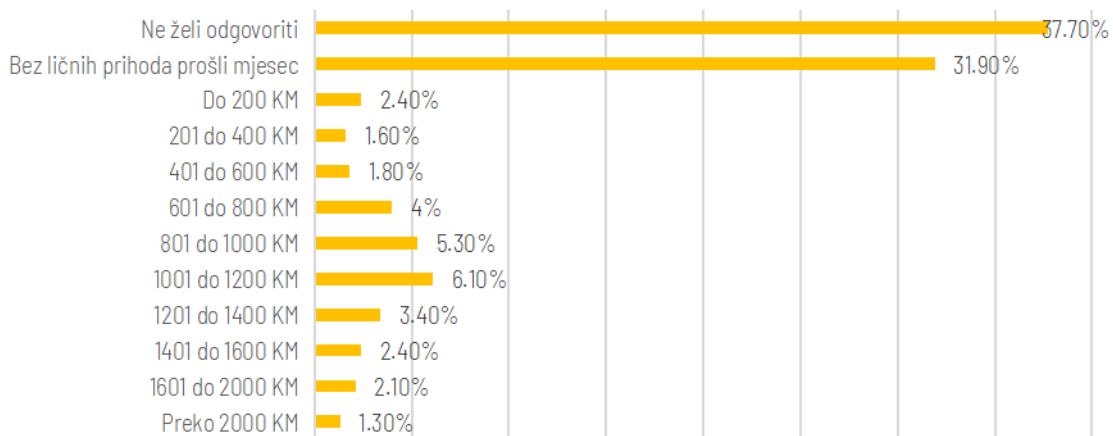
Izvor: Institut za razvoj mlađih KULT

Među mlađima koji su učestvovali u istraživanju najviše ih je izjavilo da nemaju nikakvih ličnih prihoda (31,9%). Njih 6,1% istaklo je da mjesечно imaju od 1.001 do 1.200 KM, a 5,3% je izjavilo da primaju iznos od 801 do 1.000 KM. Od 601 do 800 KM mjesечно ima 4% mlađih. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku,¹⁴ prosječna plaća u USK na kraju 2021. godine bila je 933 KM, a u Sanskom Mostu 849 KM.

¹⁴ Godišnji bilten Zavoda za statistiku FBiH o tržištu rada (zaposlenost, plaće i troškovi rada).
<http://fzs.ba/index.php/publikacije/godisnji-bilteni/trziste-rada-zaposlenost-nezaposlenost-i-place/>

Grafik 20. Lični prihodi tokom mjeseca

S kartice ispod odaberite iznos koji odgovara Vašim ličnim prihodima tokom prošlog mjeseca iz svih izvora

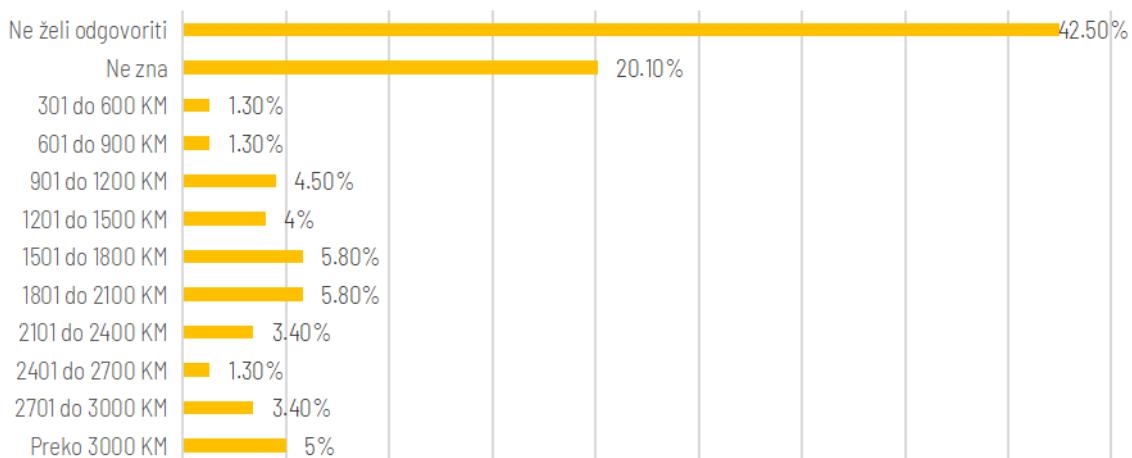
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ukupni prihodi domaćinstva, prema tvrdnjama ispitanika iz Sanskog Mosta, najčešće se nalaze u sljedećim rasponima: 901–1200 (4,5%), 1201–1500 (4%) 1501–1800 (5,8%).

Podatke s iznosima prihoda u domaćinstvima treba uzeti s visokim nivoom rezerve. Naime, 42,5% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje, a 20,1% njih je kazalo da ne zna koliki su ukupni prihodi njihovog domaćinstva.

Grafik 21. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva

S kartice ispod odaberite iznos koji odgovara ukupnim prihodima svih članova Vašeg domaćinstva tokom prošlog mjeseca

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

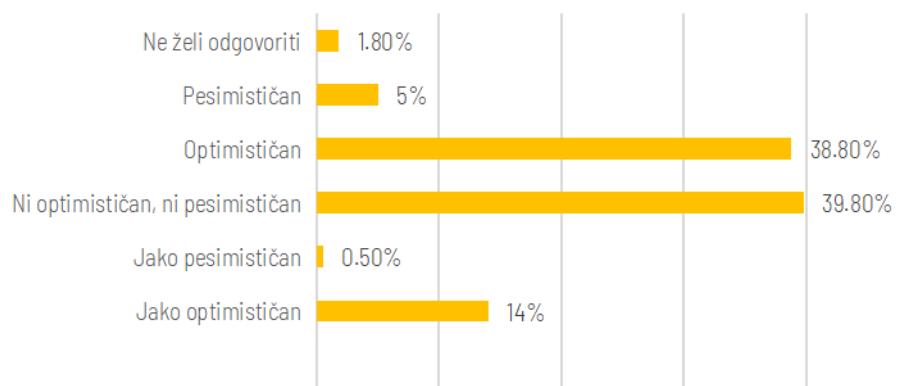
Prema izjavama mladih, 20,6% njih na kraju mjeseca uspije uštedjeti određenu sumu novca pored svih mjesecnih izdataka. S druge strane, njih 67,5% nije u mogućnosti ništa uštedjeti.

Na pitanje koliko su zadovoljni ili nezadovoljni načinom na koji se trenutno odvijaju stvari u njihovom životu, 56,5% mladih je odgovorilo da je zadovoljno, dok je njih 15% odgovorilo da je jako zadovoljno. S druge strane, njih 17,2% je nezadovoljno, a 10% jako nezadovoljno razvojem situacije u njihovom životu.

Mladih u Sanskom Mostu koji su optimistični po pitanju svoje budućnosti ima 38,8%, dok ih je 14% jako optimistično. Pesimističan i jako pesimističan pogled na svoju budućnost ima 5,5% mladih u Sanskom Mostu. Ni pesimističan, ni optimističan pogled na vlastitu budućnost ima 39,8% ispitanih.

Grafik 22. Mladi o svojoj budućnosti

Kada je u pitanju Vaša budućnost, da li ste više optimistični ili pesimistični?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Stambeno zbrinjavanje

Kako bi se mladima olakšalo rješavanje stambenog pitanja, u Budžetu Općine Sanski Most u 2022. godini uvrštena je stavka o sufinansiranju kamate za stambene kredite za mlade na području ove općine. Za to je predviđeno 100.000 KM.¹⁵

Kako stoji u odluci, pravo na sufinansiranje kamata imaju mladi bračni/vanbračni parovi koji posjeduju ugovor s bankom o kreditu za stambeno zbrinjavanje, a čija visina ne prelazi iznos od 100.000 KM. Uz ispunjavanje određenih propisanih uvjeta, treba naglasiti da pravo na sufinansiranje kamate imaju osobe od 18 do 40 godina.

¹⁵ U Budžetu za 2022. Općine Sanski Most uvršteno je sufinansiranje kamate za stambene kredite za mlade. <https://www.sanskimost.gov.ba/index.php/advanced-stuff/budzet>

Kao i u ostalim dijelovima naše zemlje, većina mladih u Sanskom Mostu živi sa svojim roditeljima. Upravo o tom problemu razgovaralo se i tokom fokusne grupe, gdje su mladi iznijeli najčešće razloge zbog kojih se ne mogu osamostaliti.

„Pa ja imam jedan primjer iz okruženja, da su u Sanskom Mostu jako stanovi skupi i da je jako teško naći stambeni prostor za život nekog ko, neke mlade osobe koja naprimjer radi i hoće da živi u Sanskom Mostu, jako teško da sama sebe finansira i za hranu i za smještaj, da je jako skup smještaj. I ono što se izdaje su nenamješteni stanovi.“ (Sanski Most, žensko)

“A nije samo što je skup već je baš i ograničen broj, evo već sve što ima većinom je zauzeto.“ (Sanski Most, žensko)

“Pa zato jer nemaju mogućnosti, zato jer ako rade za minimalce naprimjer, šta mogu ostvariti sa tim platama – ništa.“ (Sanski Most, žensko)

Mladi ističu kako sa svojim primanjima ne mogu ni iznajmiti stan, a kupovina određene nekretnine uz podizanje stambenog kredita za njih je još skoro pa nemoguće.

“Pa realno, zavisi sve kolika ti je plata, gdje radiš i koliki ti je kredit. Ako hoćeš da prije otplatiš, onda bit će ti rata skuplja.“ (Sanski Most, muško)

“Ja mislim da je to sa prosječnom platom jako teško, pogotovo sa porastom cijena, potrošačka korpa je 2500, ne znam, 2000 najmanje, a plata je, ne znam, 1500. Tako da jako je teško ako nemaš nekih dodatnih primanja.“ (Sanski Most, muško)

“I ovi koji su završili srednju školu i zaposlili se, kako oni da uspiju sutra i kako da kupe sebi nešto da žive samostalno i da ostave svoju porodicu?“ (Sanski Most, žensko)

“Da babo kupi stan pa ćemo da se osamostalimo.“ (Sanski Most, muško)

“Moglo bi to, recimo, uz određenu pomoć države, gdje recimo u Kantonu Sarajevo osobe mislim mlađe od 30 godina su oslobođene plaćanje poreza na, mislim do 40-ak kvadrata, jer imao sam kod sebe jedan slučaj.“ (Sanski Most, muško)

Zdravstvena
zaštita

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA MLADIH

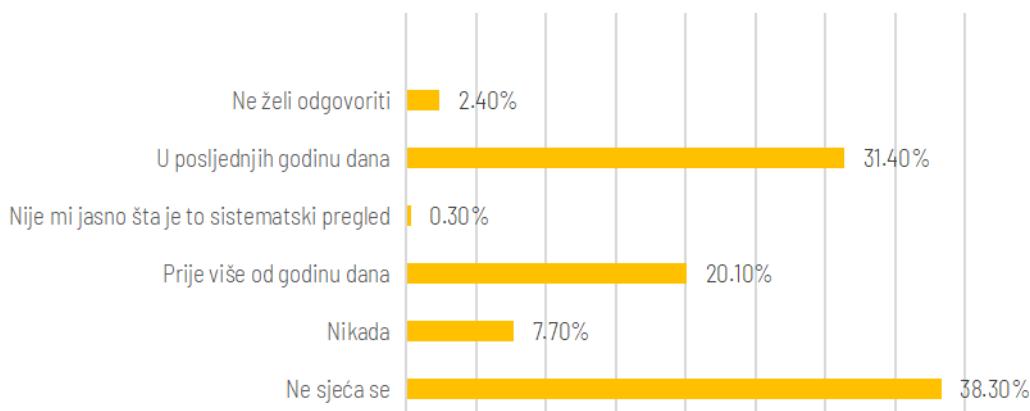
Sistematski pregled u posljednjih godinu dana obavilo je 31,4% mladih iz Sanskog Mosta, dok ih je 20,1% obavilo pregled prije više od godinu dana. Da se ne sjećaju kada su obavili sistematski pregled kazalo je 38,3% ispitanika. Prema njihovim tvrdnjama, sistematski nikada nije obavilo 7,7% mladih, pri tome su unutar ovog procenta više od jedne polovine osobe ženskog spola (51,7%) i 48,3% muškaraca. Ukupno gledano, 46% mladih ne zna kada je ili kaže da nije nikada obavilo sistematski pregled.

Od osoba koje su obavile sistematski pregled, 48,7% ih je istaklo kako je to uradilo zbog posla ili polaganja vozačkog ispita, a među njima je skoro dvije trećine muškaraca (62,1%) i nešto malo više od trećine žena (37,9%). Pored toga, 17,9% mladih kaže kako su sistematski uradili samoinicijativno, jer su se željeli pregledati.

Zbog sportskih takmičenja ili uobičajenih pregleda radi bavljenja sportom sistematski je uradilo 17,4% ispitanika. Na kraju, 9,7% mladih kazalo je da je sistematski uradilo zbog zdravstvenih problema, nakon preporuke ljekara.

Grafik 23. Sistematski pregled

Kad ste posljednji put izvršili sistematski pregled?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao razlog zbog kojeg mladi ne rade redovno sistematske preglede, tokom razgovora u fokusnoj grupi, između ostalog, naveli su nemarnost prema vlastitom zdravlju.

„Ja mislim da je to naša nemarnost. Ja sam naprimjer imala upalu pluća prije sedam godina, tad sam bila baš bolesna, radila sam, još jednom sam vadila krv jer sam se onesvijestila nasred grada i nikad poslije toga nisam otišla. Mislim da je to naša nemarnost i ne vodimo računa o tome.“ (Sanski Most, žensko)

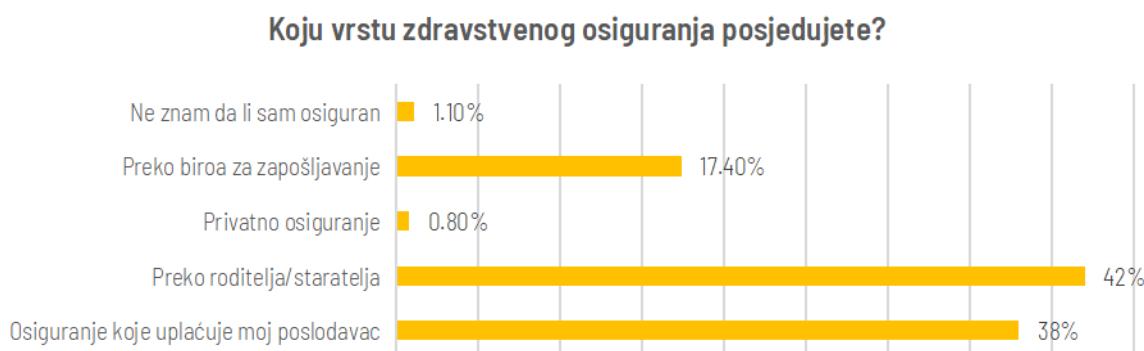
„Mogu li se još nadovezati zašto ne radimo sistematske preglede? Ja iskreno smatram da je to veoma potrebno da znamo na čemu smo i da znamo da li smo zapravo zdravi, ali ne odradimo ih zato što nisu urađeni adekvatno, ni onako kako bi trebali biti održani. Dođem, naprimjer, ja kad sam trebala polagati sad za vozačku, otišla sam ljekarski da odradim i tu se apsolutno ništa nije desilo, meni se potpisali i rekli: 'Zdrava si', predali mi papir i sa tim sam otišla i polagala.“ (Sanski Most, žensko)

„Ja sam, naprimjer, prije išla da vadim ljekarski za fakultet, i ja sam otišla, čekala dva sata da mi kaže: 'Dođite sutra.' I tako opet, i sutra da mi kaže: 'Nema nikoga, dođi prekosutra.' I mislim da se nikom ne da toliko čekati samo da bi dobili taj potpis jer neće oni tebe stvarno pregledati.“ (Sanski Most, žensko)

Ginekološki pregled u posljednjih godinu nije obavilo 6,5% mladih žena. Ginekološki pregled kaže da nije nikada obavilo 45,9% mladih ispitanica. Ovakav podatak je zabrinjavajući i ukazuje na nedovoljno razvijenu svijest kod mladih žena o važnosti vlastitog zdravlja i preventivnih pregleda. Na drugoj strani, 12,4% djevojaka je uradilo jedan ginekološki pregled u posljednjoj godini.

Najviše mladih ima zdravstveno osiguranje preko roditelja, i to 42%, jer je većina ispitanih i dalje u nekom procesu obrazovanja. Druga značajna kategorija su zaposleni, odnosno oni kojima poslodavac uplaćuje osiguranje (38%). Zdravstveno osiguranje preko biroa za zapošljavanje ima 17,4% mladih osoba.

Grafik 24. Vrsta zdravstvenog osiguranja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kad je u pitanju zadovoljstvo uslugama doma zdravlja u Sanskom Mostu, nezadovoljno je 22,2% mladih, dok je zadovoljnih i potpuno zadovoljnih 16,3%. Najviše je onih koji su niti zadovoljni, niti nezadovoljni (50,1%).

Grafik 25. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja

U kojoj mjeri ste zadovoljni uslugama koje pruža dom zdravlja u Vašem gradu/općini?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Za specifične zdravstvene usluge doma zdravlja koje su namijenjene mladima zna, a ujedno ih je i koristilo, 2,4% mladih. Da su upoznati s tim uslugama, ali ih ne koriste, potvrdilo je 9,5% mladih. Na drugoj strani, 86,3% mladih ne zna da postoje zdravstvene usluge koje su posebno organizirane i specifično namijenjene samo njima.

Seksualna aktivnost

Da je seksualno aktivno istaklo je 19% mladih iz Sanskog Mosta. Među mladima koji su seksualno aktivni muškaraca je 62,5%, dok je žena 37,5%. Unutar 52,5% mladih koji su rekli da nisu seksualno aktivni je 61,8% žena i 39,2% muškaraca. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 28,5% mladih osoba.

U posljednjih šest mjeseci intimne odnose s jednom osobom imalo je 75% seksualno aktivnih mladih. Iz iste kategorije, intimne odnose s više od jedne osobе u posljednjih šest mjeseci imalo je 16,6% mladih, a u pitanju su muški ispitanici (100%), većinom iz vangradskih sredina (66,7%).

Konsumiranje duhana i alkohola

Prema njihovim tvrdnjama, većina mladih u Sanskom Mostu ne konzumira duhanske proizvode (80,5%). Do 20 cigareta dnevno konzumira 8,4% mladih (muškaraca 81,3%, a žena 18,8%), a do deset cigareta dnevno puši 4,5%.

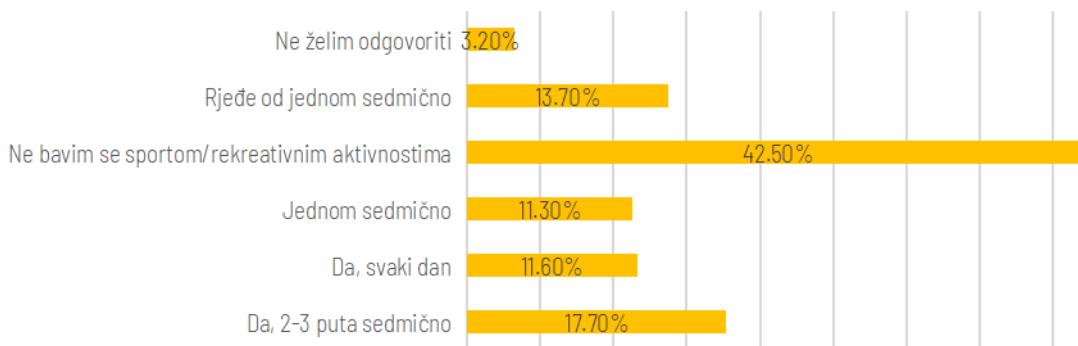
Više od tri četvrtine mladih kaže da ne konzumira alkoholna pića, odnosno 78,4% (od toga je 44,1% muškaraca i 55,9% žena). U posljednjih mjesec dana 6,1% njih je popilo dva do tri pića (82,6% muškaraca i 17,4% žena), a jedno piće u mjesec je konzumiralo 5,3% mladih.

Opojne droge tvrdi da ne konzumira 95,5% mladih Sanskog Mosta. Nijednom u posljednjih mjesec dana drogu nije konzumiralo 2,1% ispitanika, dok je, prema njihovim odgovorima, drogu samo jednom konzumiralo 0,8% mladih. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 1,6% mladih osoba.

Kad je u pitanju nargila, 72% ispitanika tvrdi da je nikako ne konzumira. Jednom mjesечно je konzumira 6,1%, a jednom sedmično 5% mladih. Više puta sedmično nargilu konzumira 4,5% mladih (muškaraca je 64,7%, a žena 35,3%).

Bavljenje sportskim aktivnostima i ishrana

Što se tiče sportskih aktivnosti, većina ispitanika, odnosno 42,5% njih, ne bavi se sportom ili rekreativnim aktivnostima (od toga 58,4% žena i 41,6% muškaraca). Na drugoj strani, onih koji se svakodnevno bave sportskim aktivnostima ima 11,6%. Sportske aktivnosti dva do tri puta sedmično ima 17,7% mladih, i to 52,2% muškaraca i 47,8% žena.

Grafik 26. Bavljenje sportom i rekreativnjim aktivnostima**Da li se bavite sportom i/ili rekreativnim aktivnostima i koliko često?**

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Sudeći prema njihovim odgovorima, mladi su skloniji ekipnim sportovima, jer se 21,6% njih bavi nogometom, košarkom, odbojkom i sličnim sportovima. Na treninge u teretani ide 16,1% mladih (bodybuilding, kondicijsko vježbanje i sl.), dok se 16,1% njih bavi fitnesom, odnosno pilatesom, jogom, aerobikom, plesom i slično.

Na pitanje zašto se mladi u Sanskom Mostu više ne bavi sportom, tokom fokusnih grupa su odgovorili:

„Nezainteresovanost, jednostavno.“ (Sanski Most, muško)

„Manjak motivacije. Pa mislim da se većina mladih usredsredi na druge stvari i onda zaboravi na sebe jednim dijelom i na to svoje fizičko zdravlje i da neko treba da ga podsjeti da je to znatno bitnije nego hoće li imati odličan prosjek.“

(Sanski Most, žensko)

„Ja bih rekla da kod nas i nema toliko prilika zasad, recimo imate fudbalski klub, košarkaški klub, ali on prima do nekog broja učesnika, i kad se napuni, onda sjedite na klupi svakako. A i mislim da se fizičko u školama, ja sam išla 4 godine u školu, i samo možda jedno polugodište ukupno da je bilo fizičko kako treba.“ (Sanski Most, žensko)

„Ja sam htjela reći za pristup trenera. Naprimjer, ja treniram obojku, ja sam redovna u sportu što se tiče, idem u teretanu, nevezano je za mene nego za općenito ovako pričam. Treneri nemaju pristup kakav bi trebali imati prema djeci. Oni se ponašaju prema njima kao da su to, ne znam ni ja, kao da su čuvali ovce zajedno sa njima. Znači da treneri nemaju nikakav autoritet, ne kažem samo ja samo za trenere, i djeca su jako neobrazovana, slažem se da se to sve nosi od kuće, ali sumnjam da se tako prema roditeljima ponašaju. Djeca trenerima, vrijedaju svoje trenere, psuju, proturječe, neće apsolutno ništa po pitanju toga da urade i veoma su lijeni. To bi samo sjedilo kući na telefonima, to bi samo da igra igrice i to, a nikoga zapravo ne zanima sport. Niti imamo kakve opcije ovdje.“ (Sanski Most, žensko)

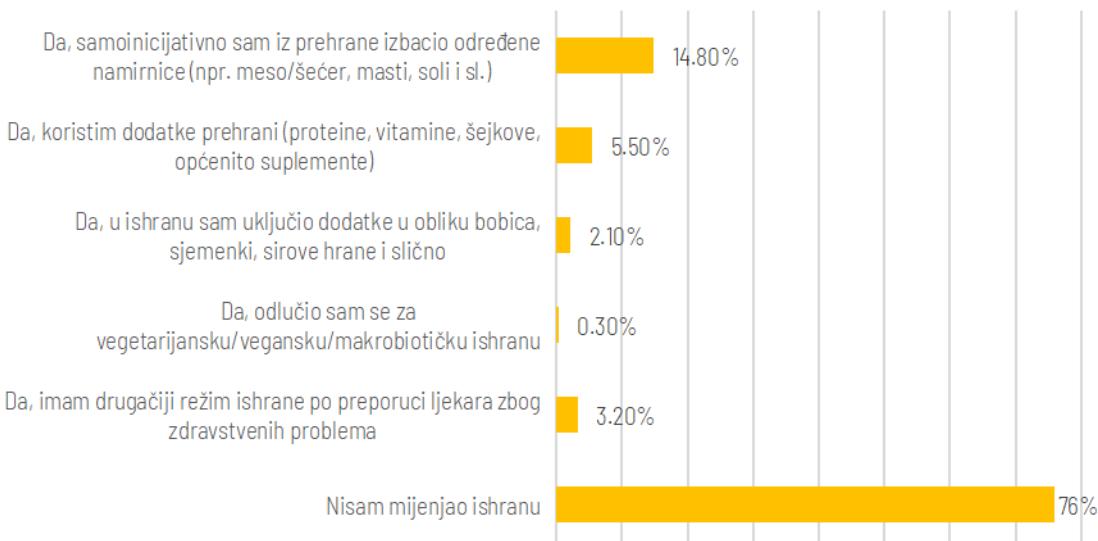
„Pa ja nemam nijedan sport da mi se baš ikad svidio. Volim plivanje, ali zatvorenih bazena, koliko ja znam, nema, zato odem samo ovako ljeti na Sanu i slično, a nisam neki plivač. I ima klub ekstremnih sportova. Kondor. Idem tu, ali to nije nijedan sport ovako specifično, nego više njih odjednom.“ (Sanski Most, muško)

„Ja sam se bavio fudbalom, trenirao sam jedno 5-6 godina, onda sam shvatio nije fudbal za mene. Pa ja sam mislio košarku početi, ali pošto je košarka i općenito kao klub neozbiljno shvaćena u Sani, tim je samo do '06. godište, nema ništa starije tu, nemamo ekipu, i ovi koji igraju su tu, samo postoje.“ (Sanski Most, muško)

Najviše mladih nije mijenjalo svoju ishranu u prethodnih godinu dana (76%). Od onih koji jesu, ističu se mladi koji su samoinicijativno iz prehrane izbacili određene namirnice (naprimjer: meso/šećer/masti/soli i slično), kojih je 14,8%. Da koriste određene dodatke prehrani, poput proteina, vitamina, šejkova i općenito suplemenata istaklo je 5,5% mladih. Po preporuci ljekara ishranu je promijenilo 3,2% mladih.

Grafik 27. Promjena načina ishrane

Da li ste u posljednjih godinu dana promijenili ishranu na neki od sljedećih načina:

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Usluge psihologa

Usluge psihologa nikada nije koristilo 73,4% mladih u Sanskom Mostu, dok ih je 14,2% bilo kod psihologa. Kao razlog zbog kojeg nisu koristili usluge psihologa mladi najčešće navode da nisu posjetili psihologa jer nisu osjetili potrebu (84,8%). U grupi mladih koji su posjetili psihologa njih 68,5% je reklo da im je razgovor s psihologom koristio.

Iako iz prikazanih rezultata istraživanja mladi nisu spremni potražiti psihološku pomoć, tokom razgovora s njima na fokusnoj grupi kažu da itekako ima mladih koji imaju psihičkih poteskoća, ali ne rade ništa po tom pitanju.

Ističu da je stres, između ostalog, veliki uzročnik zdravstvenih problema kod mladih, pogotovo onih koji se školuju.

„Naravno, psihičko zdravlje osobe, mlade osobe je najviše ugroženo, jer fizičkom zdravlju ne mogu gotovo ništa napraviti, ali kod nas nije mentalitet takav da je normalno otići po pomoć, da je normalno otići pitati. To je kao kontrola kod zubara kad se ide, to bi trebalo biti normalno.“ (Sanski Most, muško)

„Stres (je problem). Pogotovo kad se ode na fakultet. To iz ličnog iskustva govorim, tako da ovaj stres je najveći problem mladih i onda od stresa ide i tlak i dijabetes i sve. Sve bolesti od stresa idu, tako da je stres najveći problem nas mladih koji idu na fakultete u druge gradove, sve ti je novo, želiš da se dokažeš i onda u tome nekako sve toneš dublje i dublje i dolazi do svega, nažalost i do samoubistva i ostalih problema.“ (Sanski Most, muško)

„Pa anksioznost, jednostavno danas niko ne voli pričati o tome, tako da je to eto zanemareno jednostavno. Mladi se pokušavaju boriti s tim. Od anksioznosti dolazi do depresije, ali niko ne priča o tome, nikoga nije briga, nego današnji sistem, npr. roditelji kad pričaju o tome, to je kao ništa, kao uozbilji se, ovako, onako, niko ne shvata to zapravo ozbiljno. A to je veoma ozbiljan problem“. (Sanski Most, žensko)

Aktivizam mladih
(učešće, volontiranje,
mobilnost mladih)

AKTIVIZAM MLADIH (učešće, volontiranje, mobilnost mladih)

U Sanskom Mostu politika na lokalnom nivou zanima 29,6% mladih, a u velikoj mjeri ona zanima njih 4%. S druge strane, lokalna politika ne zanima i uopće ne zanima ukupno 65,2% ispitanih mladih ljudi.

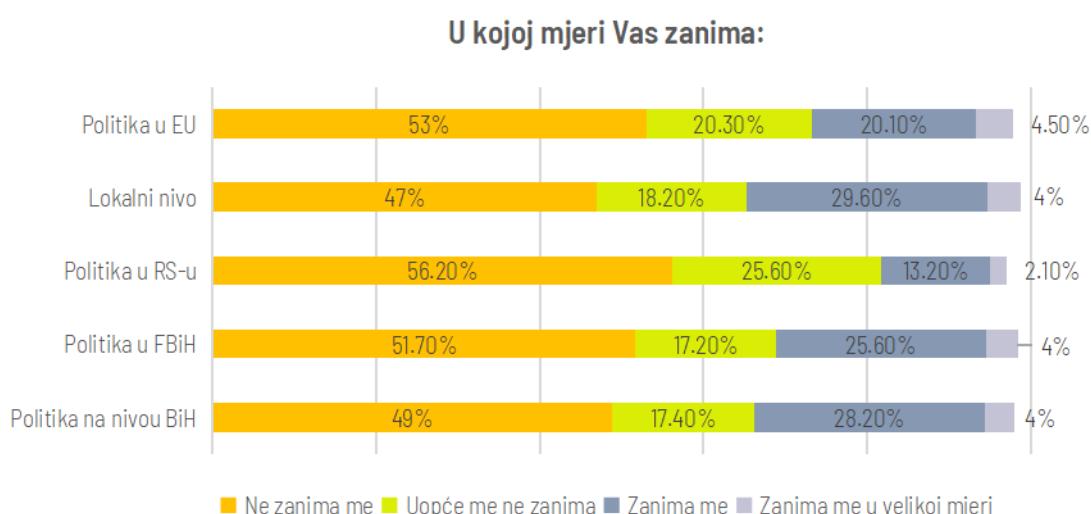
Politika u RS-u zanima 13,2% mladih. Onih koje ne zanima politika u ovom bh. entitetu ima 56,2%, a onih koje uopće ne zanima 25,6%.

Politika u FBiH zanima 25,6% ispitanika, a da ih zanima u velikoj mjeri istaklo je 4% mladih. S druge strane, politika u Federaciji BiH ne zanima 51,7% mladih u Sanskom Mostu, dok ona uopće ne zanima 17,2% mladih.

Politika u Evropskoj uniji (EU) zanima 20,10% mladih ljudi, dok onih koje ne zanima i uopće ne zanima politika u EU ima 73,3%.

Kada se sve sagleda, mlade najviše zanima politika u njihovoj lokalnoj zajednici, odnosno ono što se njih direktno tiče. Pokazali su to odgovori trećine ispitanika, odnosno njih 33,6% najviše zanima politika na lokalnom nivou.

Grafik 28. Zanimanje mladih za politiku

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Promjene u društву

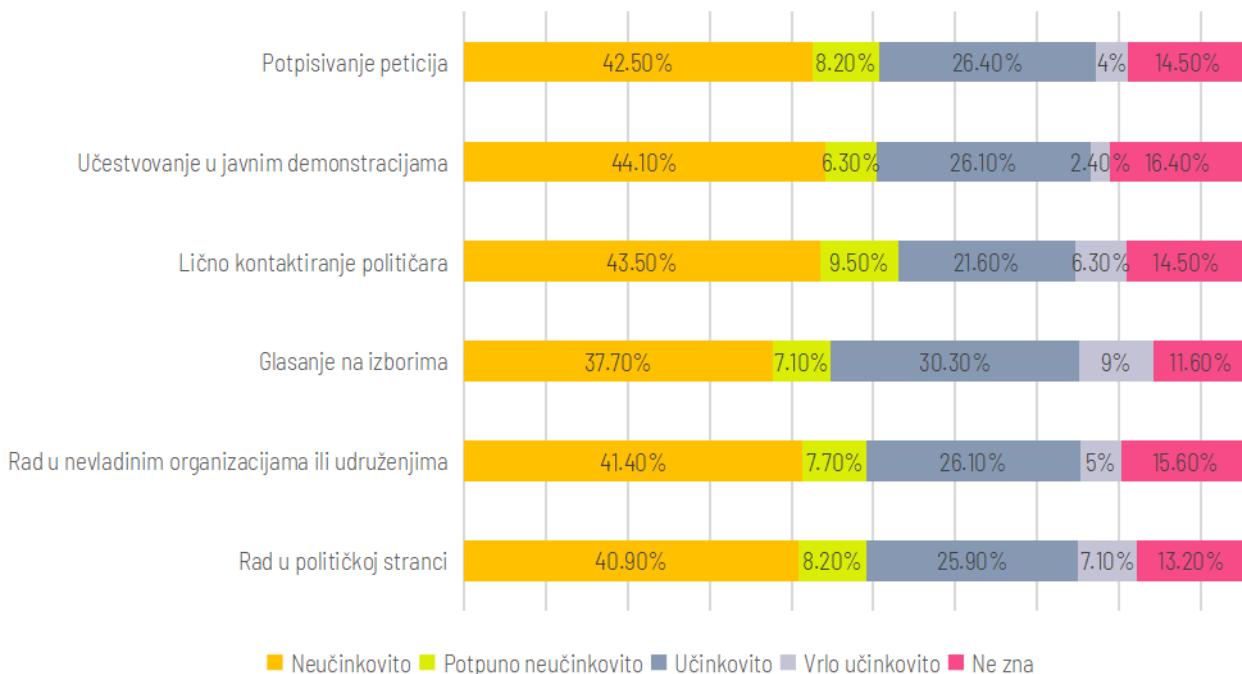
Pojedinac može utjecati na promjene u društvu na različite načine. U okviru svog istraživanja propitivali smo mlade o tome kako procjenjuju efikasnost različitih načina za kreiranje društvenih promjena.

Jedna trećina mladih (33%) smatra da je rad u političkoj stranci efikasan način djelovanja da se kreiraju promjene u društvu, a da je to neučinkovito ističe 40,9% ispitanih.

Mladi u Sanskom Mostu ni glasanje na izborima ne smatraju najučinkovitijim načinom za promjene u društvu. Relativna većina smatra da je izlazak na izbole neučinkovit način za pojedinca da izazove određene promjene u društvu (37,7%), dok je potpuno neučinkovit za njih 7,1%. Da je glasanje učinkovit put ka promjenama ističe 30,3% mladih.

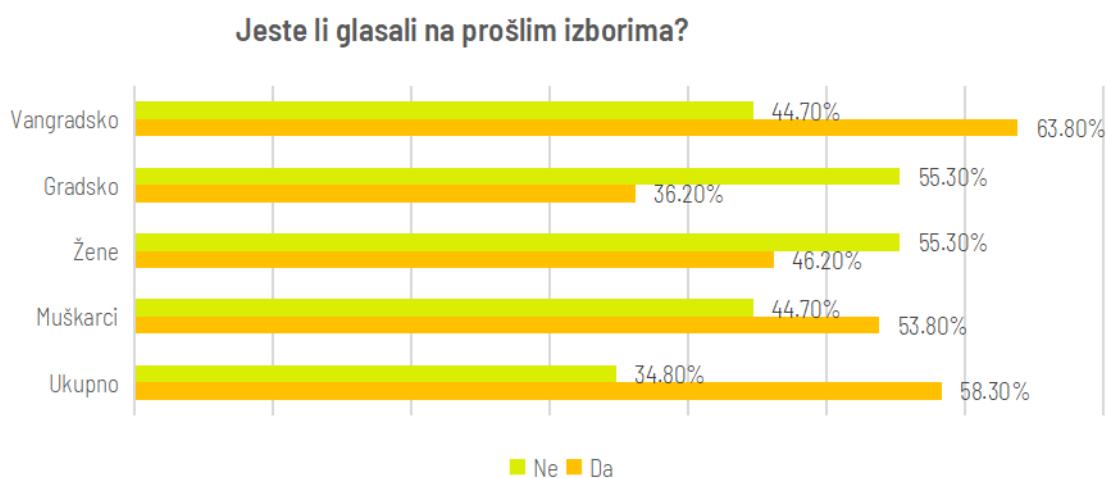
Grafik 29. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu

**Postoji više načina na koje pojedinac može utjecati na promjene u društvu.
Molimo Vas da ocijenite koliko je, prema Vašem mišljenju, svaki od njih učinkovit:**

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče glasanja na izborima, 58,3% mladih istaklo je da je glasalo na proteklim izborima. Od toga je 53,8% muškaraca i 46,2% žena, a kada je u pitanju mjesto stanovanja, 63,8% mladih iz vangradskih sredina je izašlo na izbole, a 36,2% iz gradskih sredina. Oni koji su rekli da nisu glasali odgovorili su na pitanje o razlozima neizlaska na izbole. Kao najdominantniji razlog zbog kojeg nisu glasali mladi su istakli to što nemaju pravo glasa (72,7%). Da su izbori sljedeće sedmice, 55,4% mladih kaže da bi obavilo svoju građansku dužnost i glasalo.

Grafik 30. Izlaznost mladih na izbore

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora na fokusnoj grupi mladi su iznijeli svoje razloge zbog kojih (ne) glasaju na izborima.

„Ja glasam čisto ono da ispunim građansku dužnost.“ (Sanski Most, muško)

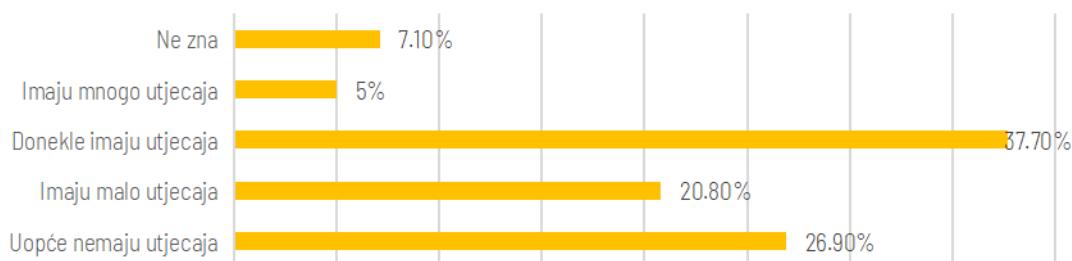
„Jer se nadamo boljem sutra.“ (Sanski Most, žensko)

„Ja mislim, onaj ko ne glasa, a ima pravo, nema pravo da se žali. Evo ja sad u oktobru nisam imala 18 godina, ali naravno za 2 ili 4 godine glasat ću. I što je Adna rekla, naravno za bolje sutra, koliko god su male šanse za to. Ali lakše je da probamo. Ali opet ima omladine koji neće da glasaju prvo iz razloga zato jer nemaju za koga glasati. Jer oni to smatraju da određeni ljudi nisu adekvatni za tu poziciju.“ (Sanski Most, žensko)

Više od polovine mladih u Sanskom Mostu smatra da ima malo i donekle utjecaja na odluke koje ih se tiču, a koje se donose na lokalnom nivou (58,5%). S druge strane, 26,9% mladih smatra da nema nikakvog utjecaja na donošenje odluka na lokalnom nivou.

Grafik 31. Utjecaj mladih na donošenje odluka

Prema Vašem mišljenju, koliko mladi imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi smatraju i da se njihov glas ne čuje dovoljno kako bi utjecali na određene odluke, ali i da nemaju mogućnosti da ih sami donose.

„Pa generalno se mladima daje malo mogućnosti da donose odluke, i to su opet neki stereotipi, predrasude, što je Adem govorio. Tako da, nisam se susretao sa tim.“ (Sanski Most, muško)

„Mi kao pojedinci ne možemo ništa, međutim kad se ujedinimo, pogotovo u neku organizaciju, imamo sad naprimjer Almu u vijeću gdje uvrštava u budžet i nas mlade, tako da prvi put u Sanskom Mostu možemo reći da za nas mlade u Sanskom Mostu ima neke nade. Ali opet, mi moramo svi biti ujedinjeni, tako da ne može ni ona sve sama, tako da mi njoj moramo pomoći da ona to može, jer mi ovako realno ne možemo ništa. Što se tiče općine, to većina ide preko općinskog vijeća, tako da se tu uvrštava u budžet, da imamo neki svoj kod, što imamo, i da mi iz tog kada možemo vaditi sredstva da sebi naprimjer sufinansiramo neke seminare, naprimjer sad što imamo... Naš prostor, dom mladih što je bio nekad, ne znam zašto je to stalo, ali opet imamo taj neki ekonomski kod, imamo neke pare na budžetu, tako da mi možemo uz pomoć Alme i još nekih mladih osoba koje su u vijeću. Samo trebamo biti s njima i mi, biti na okupu svi.“ (Sanski Most, muško)

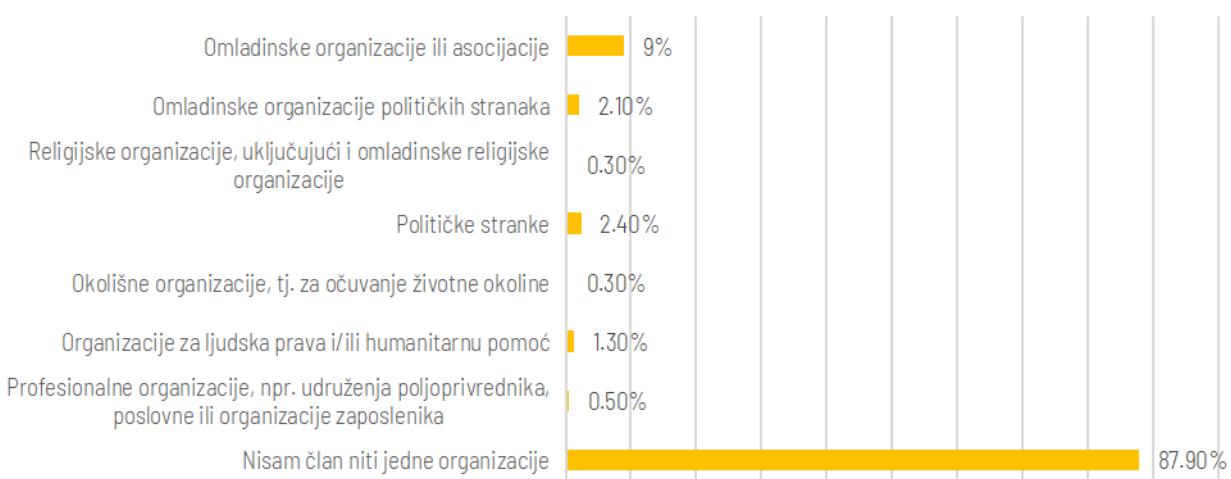
Organiziranost mladih

Članstvo mladih u organizacijama civilnog društva je na veoma niskom nivou u Sanskom Mostu. Mladi u najvećoj mjeri nisu članovi organizacija, odnosno njih 87,9% kaže da nije član niti jedne organizacije. Ako su članovi nekih organizacija, onda su to najčešće političke stranke (2,4%) ili omladinske organizacije (9%).

Iako 87,9% mladih nisu članovi organizacija, 11,1% od ukupnog broja ispitanih učestvovalo je u aktivnostima omladinskih organizacija u protekle dvije godine. Ipak, njih 83,1% istaklo je kako u posljednje dvije godine nije učestvovalo ni u kakvим aktivnostima, bilo kakve organizacije.

Grafik 32. Članstvo u organizacijama

Da li ste član neke od sljedećih organizacija?

Uključenost u organiziranu volontersku aktivnost u posljednje dvije godine imalo je 11,3% mlađih, od čega je bilo 55,8% žena i 44,2% muškaraca.

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mlađi su govorili o tome gdje su volontirali i gdje bi voljeli volontirati, a pojedini su istakli i probleme s kojima se susreću u tom segmentu društveno korisnog rada.

“Crveni križ, u sklopu srednje škole imali smo za dan volontera, na raznim mjestima, bar dok nije bila korona. Ne znam kako će biti ove godine, naprimjer u biblioteci, vrtićima, neki su u policiji i slično.” (Sanski Most, žensko)

“Recimo, volontiranje u CIM-u tokom sedmice mira, gdje sam se ja ustvari direktno priključila, to mi je pomoglo da nekako šire shvatim neke stvari, da imam neki širi pogled, sada znam dosta stvari koje prije nisam znala.” (Sanski Most, žensko)

“Volio bih volontirati bilo gdje gdje možemo imati neku korist za društvo ili za sebe konkretno.” (Sanski Most, muško)

“Stvar je u tome što nemamo mogućnosti gdje da volontiramo, sve je nekako... I kada hoćemo da volontiramo za dan volontera, trebamo tražiti dozvolu i pitanje je hoćemo li nam je dati, neće, i pitanje gdje će nam dati da volontiramo i mislim da je to glavni problem.” (Sanski Most, žensko)

Mobilnost

U posljednje dvije godine u druge gradove u BiH putovalo je 69,9% mlađih iz Sanskog Mosta, dok je 26,9% istaklo kako nigdje nije putovalo. Među onima koji nisu napuštali svoju lokalnu zajednicu 57,8% je muškaraca i 42,2% žena. Od ovih koji su putovali, najčešće su posjećivali Sarajevo, Bihać i Banju Luku.

Mlađi koji su putovali u protekle tri godine, najčešće je to bilo u sklopu ekskurzije unutar entiteta, a takvih je bilo 25,3%. U drugom entitetu, također na ekskurziji, bilo je 11,9%. Na ekskurziji izvan BiH bilo je 10,6% mlađih. Na studijska putovanja išlo je 6,1% mlađih.

Kada je u pitanju putovanje u inostranstvo, 38% mlađih potvrdilo je da je putovalo izvan BiH u posljednje dvije godine. Zemlje u koje su najčešće putovali su Njemačka, Hrvatska i Slovenija.

Odlazak iz države

Kao što je posljednjih godina trend u cijeloj našoj zemlji, aktuelan je odlazak stanovništva u inostranstvo, najčešće u potrazi za boljim životom.

Takve migracije nisu zaobišle ni Unsko-sanski kanton, a samim tim i Sanski Most. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, Unsko-sanski kanton je od 2017. do 2021. napustilo 11.909 osoba. Od tog broja iz Sanskog Mosta odselile su 1.704 osobe, što je 14,3%. Podaci podrazumijevaju odseljeno stanovništvo unutar FBiH, RS-a, Distrikta Brčko, kao i inostranstvo.

Razlozi odlaska iz lokalne zajednice mogu biti različiti, kao što su, naprimjer, nastavak školovanja, zasićenost aktuelnom političkom situacijom u zemlji, zaposlenje, ženidba/udaja i slično.

Tabela 9. Odlazak stanovništva iz USK i Sanskog Mosta

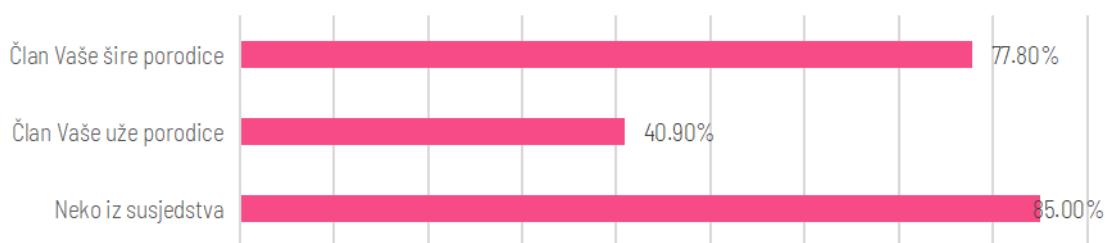
Godina	Migracije				
	Odlazak stanovništva iz USK i Sanskog Mosta				
		Ukupno	15-19 godina	20-24 godine	25-29 godina
2017.	Sanski Most	336	24	50	51
	Unsko-sanski kanton	2337	243	406	346
2018.	Sanski Most	398	40	47	47
	Unsko-sanski kanton	2478	234	422	346
2019.	Sanski Most	367	32	55	45
	Unsko-sanski kanton	2405	230	436	317
2020.	Sanski Most	276	17	37	33
	Unsko-sanski kanton	2259	174	410	296
2021.	Sanski Most	327	20	64	43
	Unsko-sanski kanton	2430	188	455	358

Izvor: Federalni zavod za statistiku¹⁶

Kod 40,9% mladih Sanskog Mosta neko iz uže porodice je u prethodnih sedam godina napustio BiH. Kod više od tri četvrtine ispitanih (77,8%) neko iz šire porodice je otišao iz BiH u prethodnih sedam godina. Da znaju da im je neko iz susjedstva napustio zemlju u istom periodu, potvrdilo je 85% mladih.

Grafik 33. Odlazak iz zemlje

Da li je u posljednjih sedam godina napustio zemlju:

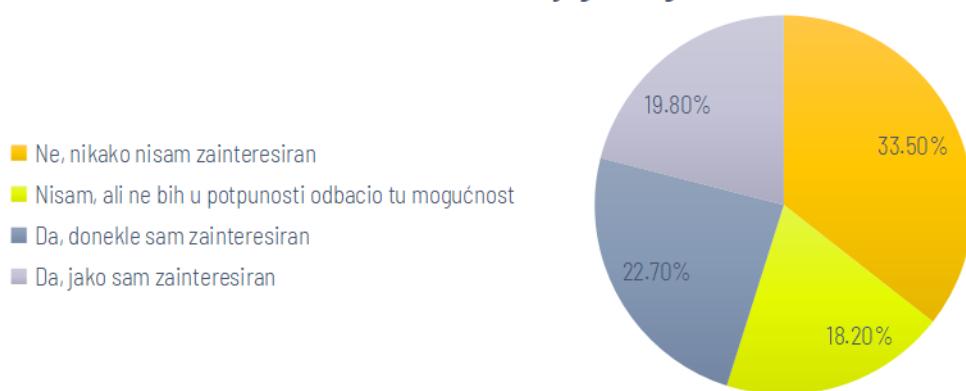
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

16 Bilten Federalnog zavoda za statistiku o migracijama (2021). Migracije stanovništva: – Federalni zavod za statistiku (fzs.ba)

Što se tiče odlaska iz države, trećina mladih Sanskog Mosta nikako nije zainteresirana da napusti državu kako bi živjela u inostranstvu (33,5%). Mladih koji su donekle zainteresirani za odlazak ima 22,7%, dok jako zainteresiranih ima 19,8%.

Grafik 34. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo

Da li ste zainteresirani za privremeni ili trajni odlazak u inostranstvo iz bilo kojeg razloga?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mladi ljudi istakli su kako bi najradije ostali u svojoj državi, a pojedini su naglasili da bi otišli samo ako bi ostali bez ikakvih opcija u BiH.

„Ja iskreno ne bih zato što, koliko god ljudi mislili da je ovdje loša situacija, puno je bolja nego negdje tamo, zato što imam dosta porodice koja je naprimjer u Americi, u Njemačkoj, 'vamo, tamo. I ljudi ako misle ići u inostranstvo, moraju biti spremni na to da rade. A naš narod je i ovako sam po sebi lijep, tako da, ako bi išli tamo, čisto sumnjam da bi uspjeli preživjeti, jer dosta ovih ljudi kojih znam moraju raditi 3 do 4 posla da bi mogli preživjeti tamo. Zato ja iskreno ne bih jer ja sam sama po sebi lijena, ali opet bolja je situacija ovdje.“ (Sanski Most, žensko)

„To nije ništa i većinom mi ne idemo za bolji život, nego eto otišao mi je kolega, ode i ja da vidim, i kad odem tamo, uhvatim se za glavu.“ (Sanski Most, muško)

„Ako bi se ukazala neka dobra baš prilika u inostranstvu, onda možda da.“ (Sanski Most, žensko)

Na pitanje šta bi ih najviše moglo zadržati u njihovoj domovini, odgovori su bili sljedeći: radno mjesto, više mogućnosti i bolja saradnja pripadnika različitih nacionalnosti.

INFORMIRANOST MLADIH

Mladi u Sanskom Mostu kao izvore informiranja najčešće koriste internet i televiziju. Internetske portale svakodnevno prati 38,8% mladih, a televiziju 39,3%. Radio svaki dan sluša 20,6% mladih.

S druge strane, dnevne novine nikako ne čita 57,8% mladih, a magazine i časopise kao izvor informacija ne koristi 61,2% mladih.

Mladi u fokusnoj grupi potvrđuju da koriste web-portale kao izvore informacija, ali da ne vjeruju previše medijima.

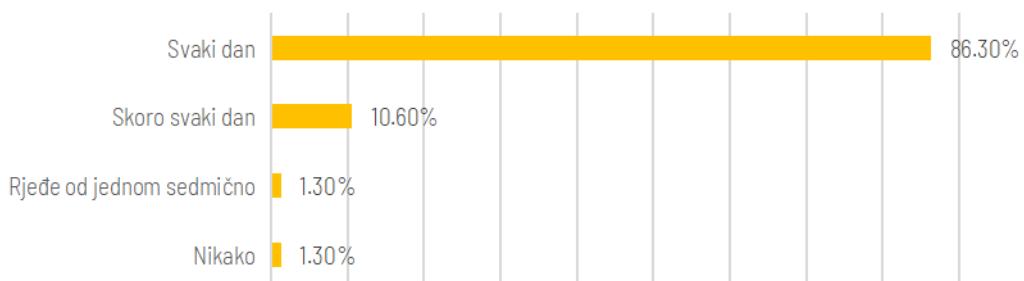
„Zato što, mislim, evo x puta, ako uđete na Facebook, čitate, dođe naslov onako uvećan da vam izbjije oči, ne možete ga mimoći i uđete da vidite da se radi o nečemu skroz drugom, da uopšte nema veze s tim. Ili recimo, jedan portal piše o tome i reći će jednu stvar, a drugi isto piše o tome, ali će reći nešto drugo i jednostavno zašto uopšte vjerovati bilo kome.“
(Sanski Most, žensko)

„Smatram da dosta novina, portala tvrde da su nezavisni, ali da su pod velikim uticajem vlasti ustvari, tako da sve moramo filtrirati da li je to istina.“

Internet u Sanskom Mostu svaki dan, prethodni mjesec u odnosu na trenutak anketiranja, koristilo je 86,3% mladih, a najviše ga koriste putem pametnih telefona, i to 96,6%.

Grafik 35. Svakodnevno korištenje interneta

Koliko često ste koristili internet u posljednjih mjesec dana?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče društvenih mreža i online servisa, najzastupljeniji je Instagram, koji svaki dan koristi 85,2% mladih. YouTube na dnevnoj bazi koristi njih 65,4%, Facebook 52,8% i TikTok 51,2% mladih.

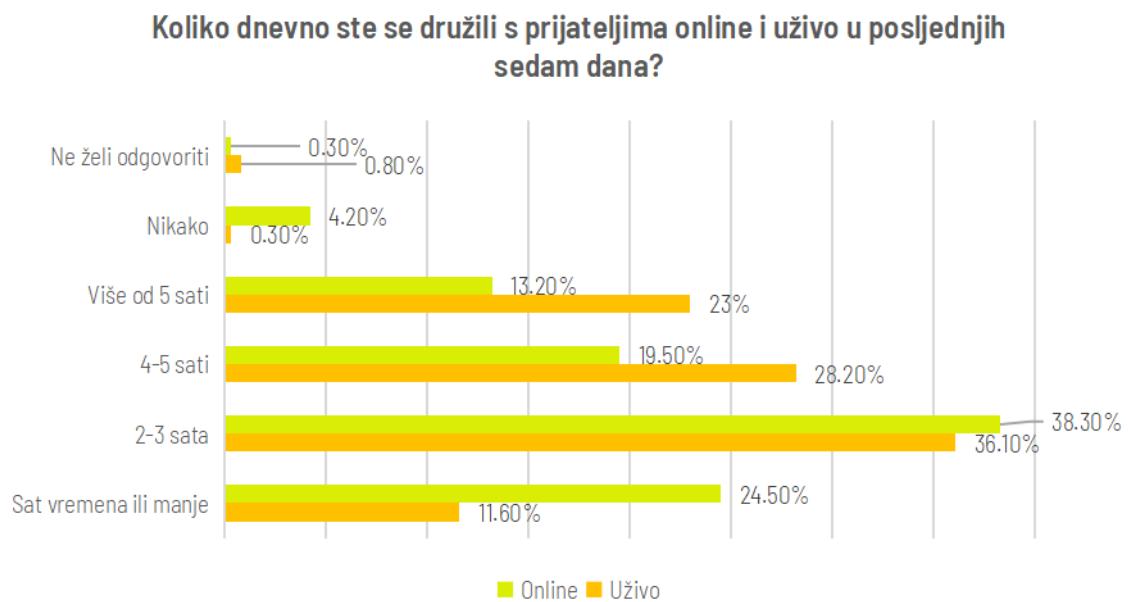
SLOBODNO VRIJEME

Mladi najčešće slobodno vrijeme provode s prijateljima družeći se uživo ili online, zatim gledajući TV i u druženju s porodicom. Naime, 36,9% mladih kazalo je da više od pet sati dnevno provodi družeći se s članovima porodice.

Na pitanje koliko su dnevno u prosjeku gledali televiziju u posljednjih sedam dana, 33,2% mladih potvrdilo je da je to bilo između dva i tri sata, a 30,3% je istaklo da je TV gledalo sat ili manje.

Prema njihovim odgovorima, mladi u Sanskom Mostu dosta vremena provode družeći se uživo sa svojim prijateljima. Tako je 36,1% istaklo da je s prijateljima provelo dva do tri sata dnevno, a njih 28,2% između četiri i pet sati dnevno. U online druženju s prijateljima 38,3% mladih dnevno u prosjeku provede dva do tri sata. Sat vremena i manje u druženju online provodi 24,5% mladih.

Grafik 36. Druženje s prijateljima uživo i online

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su u fokusnoj grupi govorili o tome koliko dnevno prosječno vremena provode online, odnosno u dopisivanju s drugima.

„Svakako nastojim da to bude minimalno, je li.“ (Sanski Most, muško)

„Između sat-dva.“ (Sanski Most, muško)

„Četiri sata, to je prosjek, nekad bude manje, nekad više, ali prosjek je između pet sati.“ (Sanski Most, muško)

„Nekad budem sat vremena na telefonu, ako i toliko, a nekad budem pet sati, sve zavisi.“ (Sanski Most, žensko)

„Pa baš ovako specifično pisanje i razgovaranje, možda samo dva-tri sata, jer to kraće traje.“ (Sanski Most, muško)

Mladi su govorili i o nedostatku sadržaja za njih u Sanskom Mostu, te predlagali šta bi moglo obogatiti njihov društveni život. Tokom razgovora istaknuto je da bi voljeli da imaju zatvoreni bazen, jer ljeti plivaju u Sani, a zimi nemaju nikakvu mogućnost. Osim toga, nedostaje im i neki vid prostora za mlade i kino.

“Meni se lično ne sviđa za naš grad kad izađemo sad u grad, šta vidimo, vidimo kafiće. To je duž kafića. Nigdje nema naprimjer neko kino, neka bowling arena recimo. Ne znam neko mjesto gdje bi se mladi okupili, družili se ne znam, zajedno provodili vrijeme.”

“Da se ne ponavljamo, većinom je sve rečeno. Stvarno fali neki prostor za mlade, jer kad krenete našom glavnom ulicom, možete vidjeti samo kafiće.“ (Sanski Most, žensko)

“Hajmo ubaciti bazen za plivanje, što da ne.“ (Sanski Most, žensko)

“Možda kursevi, jezički, informatički, nebitno koji smjer, ali to nam definitivno nedostaje. Mislim, imamo ih, ali da ih, hajmo reći, malo obogatimo. Da dodamo još neke jezike.“ (muško, Sanski Most)

“Nedostaju određene aktivnosti, recimo, koje možemo raditi ljeti i zimi, naprimjer stolovi za stoni tenis, bilijar i slično.“ (Sanski Most, muško)

KULTURA I SPORT

Mladi u Sanskom Mostu, prema odgovorima na upitnik, ne zanimaju se previše za kulturu i umjetnost. Naime, za ovu oblast nezainteresiranost i potpunu nezainteresiranost iskazalo je 34,3% mladih. Onih koji su niti zainteresirani, niti nezainteresirani ima 34,6%. Da su zainteresirani i veoma zainteresirani za kulturu i umjetnost, odgovorilo je 24,3% ispitanih. Ako se posmatra spolna struktura, onda su žene (76,9%) zainteresirane za kulturu i umjetnost od muškaraca (23,1%).

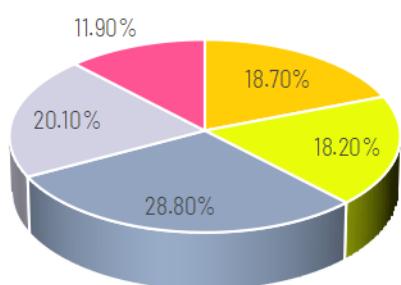
Bez obzira na to da li ih posjećuju, priliku da idu na kulturne događaje, ali rijetko, smatra da ima 44,3% mladih. S druge strane, 36,7% mladih ističe kako uopće nemaju priliku posjećivati takvu vrstu događaja.

Da imaju priliku, 28,8% mladih kaže da bi vjerovatno posjećivali kulturne događaje, a 18,7% bi sigurno išlo na takve događaje. Nikako ih ne bi posjećivalo 18,2% mladih.

Mladi ljudi smatraju da vlasti trebaju pomoći kako bi se unaprijedio kulturni sadržaj u njihovom gradu.

Grafik 37. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti

**Da li biste posjećivali događaje iz oblasti kulture i umjetnosti
ako biste imali priliku?**

■ Da, sasvim sigurno ■ Ne, ne bih ■ Vjerovatno bih ■ Vjerovatno ne bih ■ Ne znam

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

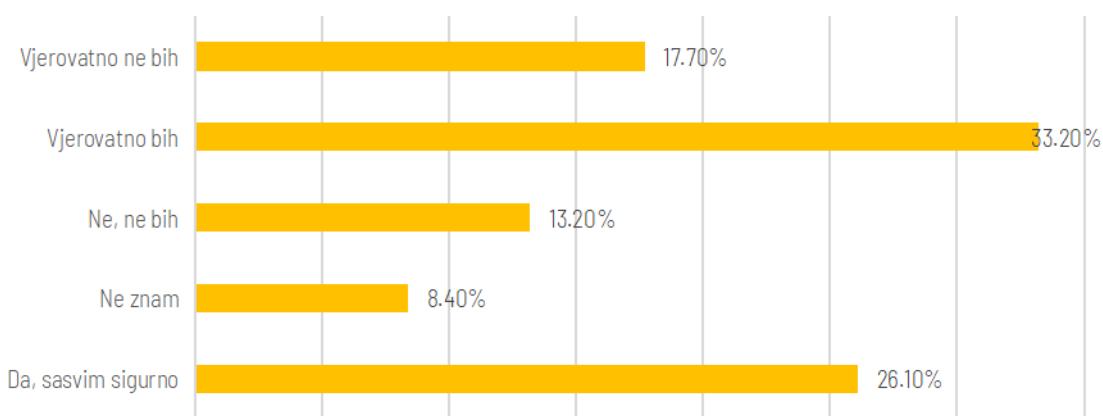
„Pošto ja se bavim muzikom, ja sam bila član hora Harmonija i sve nekako provlačim se kroz to, recimo mi kad hoćemo da organizujemo neki koncert, nešto dobrotvorno ili jednostavno da narod okupimo, to je toliki proces, dok se mjesto nađe ili dobije ta sala, to kino, nebitno, bilo šta, sve na kraju spadne na tebe, niko neće doći, reći: 'Evo vama 100 maraka, počastite taj hor, kupite im sokove', recimo, 'što su došli ne znam ni ja odakle.' Jer nama su dolazili horovi iz Siska, mislim iz svagdje.“ (Sanski Most, žensko)

„Pa trebalo bi, recimo, više organizovati, više davati prilike određenim umjetnicima od strane grada, davati im prostore, organizovati im, reklamirati ih po gradu i finansijski, između ostalog, podršku.“ (Sanski Most, muško)

Priliku da često prisustvjuju sportskim događajima ima 22,7% mladih, a 47,2% ih kaže da imaju priliku, ali rijetko. Na drugoj strani, 19,8% mladih ističe da nemaju uopće priliku posjetiti sportske događaje.

Grafik 38. Posjećivanje sportskih događaja

Da li biste posjećivali sportske događaje ako biste imali priliku?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U Sanskom Mostu 26,1% mladih sasvim sigurno bi posjećivalo sportske događaje ako bi imalo priliku, a od toga je 63,6% muškaraca i 36,4% žena. Sportske događaje bi vjerovatno posjećivalo 33,2% mladih, a takva vrsta događaja ne zanima njih 31,2%.

Najviše je neodlučnih kada je u pitanju zadovoljstvo mladih odnosom medija prema kulturnim događajima, te je 53,3% onih koji su niti zadovoljni, niti nezadovoljni. Isti je odnos i kada je u pitanju odnos lokalne zajednice prema kulturnim događajima (53,8% niti zadovoljni, niti nezadovoljni), kao i sportskim događajima (51,5% niti zadovoljni, niti nezadovoljni).

Većina mladih u Sanskom Mostu kaže da ne igra nikako igre na sreću, a takvih je 87,9%. Rjeđe od jednom mjesечно igre na sreću igra 2,9% mladih.

IDENTITET

Mladi u Sanskom Mostu najviše su vezani za državu BiH, a pokazali su to njihovi odgovori na pitanje u kojoj mjeri se osjećaju vezanim za BiH. Značajnu i vrlo značajnu vezanost za BiH izrazilo je 78,5% ispitanika. Da su vrlo malo vezani za BiH odgovorilo je 15,8% mladih, a nikakvu vezu sa svojom državom ne osjeća 4,2% mladih.

Kad je u pitanju Evropska unija, 16,4% je kazalo kako se osjećaju značajno vezanim za EU, a 5,5 je značajno povezano. Međutim, nikakvu vezu s EU ne osjeća 40,6% mladih, a vrlo malu 33,8% ispitanika.

Za grad u kojem žive značajno i vrlo značajno je vezano 72% mladih. Vrlo malu povezanost osjeća njih 20,3%, a nikakvu njih 5,5%.

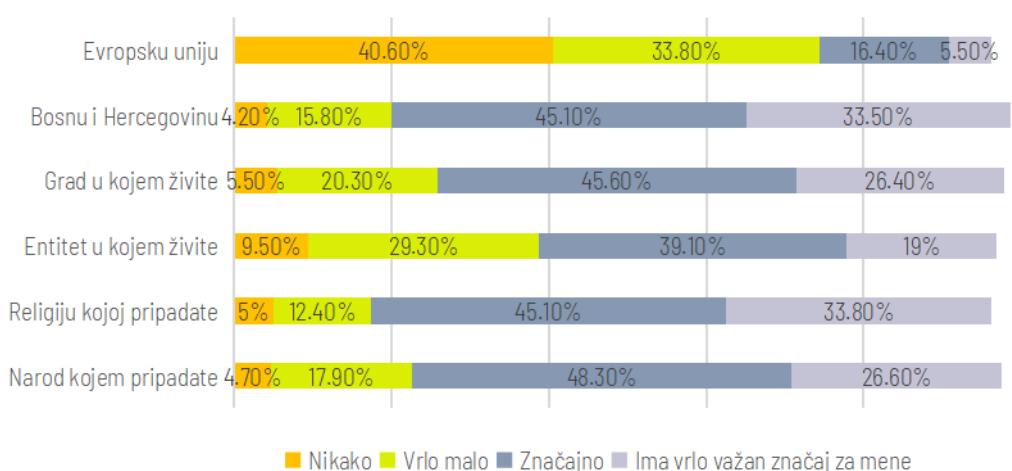
U Sanskom Mostu 48,3% mladih istaklo je da osjećaju značajnu povezanost s narodom kojem pripadaju, dok je njih 26,6% kazalo da njihov narod ima vrlo važan značaj za njih. Vrlo malu povezanost s narodom kojem pripadaju ima 17,9% mladih, a 4,7% ne osjeća nikakvu povezanost.

Veoma značajnu povezanost s religijom ima 33,8% mladih, a značajno je za religiju vezano 45,1% mladih. S druge strane, 12,4% mladih osjeća vrlo malu povezanost s religijom, a njih 5% ne osjeća nikakvu povezanost.

Značajno i veoma značajno su vezani i za entitet u kojem žive (58,1%). Vrlo malo za entitet je vezano 29,3% ispitanih.

Grafik 39. Osjećaj vezanosti

U kojoj mjeri se osjećate vezanim za:

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Većina mladih u Sanskom Mostu kazala je kako im nacionalnost i religija nisu bitan kriterij za odabir prijatelja (76%), a

55,4% njih je odgovorilo da imaju prijatelje drugih nacionalnosti s kojima se redovno druže (online ili uživo). Gotovo je tri četvrtine njih kojima ne bi smetalo ni da im poslodavac ili nadređeni bude osoba druge nacionalnosti (70,7%).

Međutim, većina je onih koji ne bi stupili u brak s osobom druge nacionalnosti (59,4%).

I mladi u fokusnoj grupi govorili su o važnosti nacije i religije za svakodnevni život pojedinca.

„Pa sad, mislim, nije baš toliko važno, imam ja prijatelje i drugih nacionalisti, ali opet ono, ne dam svoje, tako da... To bi bio kriterij, u anketama je tamo i bilo: 'Da li biste ušli u brak sa osobama drugog spola...' Ne. Mislim, ja to kažem glasno, ne stidim se svoje religije, ali, Boga mi, ni svoje nacionalnosti, niti hoću da se stidim.“ (Sanski Most, muško)

„Ne bi se trebala pridodavati važnost preko nekih određenih 10 posto razlike određene, svi smo mi ljudi na kraju. Važno je ko je dobar, ko je loš, to je jedina razlika.“ (Sanski Most, muško)

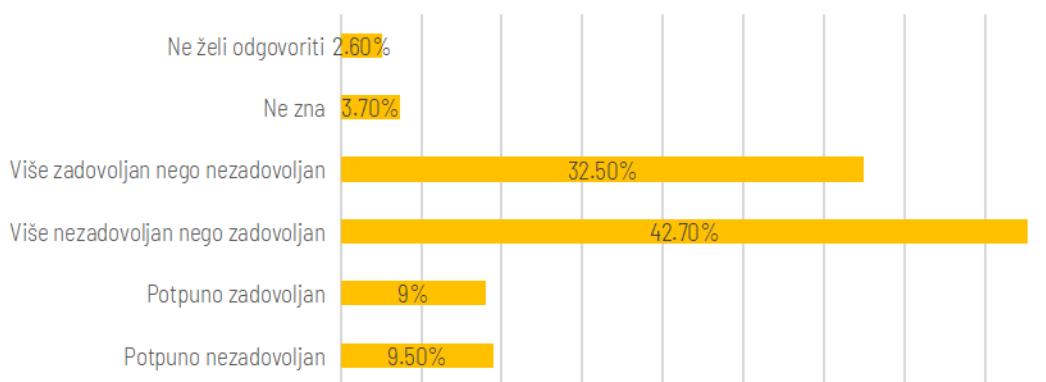
„Meni je nevažno skroz, odnosno ako pričam za svoj neki privatan život, što je on spominjao za opredjeljenje, brak i tako to. Što se tiče ovako društvenog statusa, totalno mi je nebitno.“ (Sanski Most, žensko)

SIGURNOST

Sigurnosnom situacijom u Sanskom Mostu 42,7% mladih više je nezadovoljno nego zadovoljno. S druge strane, sigurnosnom situacijom je više zadovoljno nego nezadovoljno 32,5% ispitanih.

Grafik 40. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom

Koliko ste zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem živite?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Neki mladi u razgovoru kažu da se osjećaju sigurno samo kad je dijaspora u gradu, odnosno ljeti, kad dolaze na odmor. Pojedini bi voljeli da je grad bolje osvijetljen, te bi se tako osjećali sigurnije.

„Kad dođe dijaspora, grad je puniji i onda se ne sekiram hoćemo li sami morati prolaziti kroz neke mračne uličice, već uvijek ima ljudi i mislim da je to razlog.“ (Sanski Most, žensko)

“Naročito na području srednjih škola, dakle da se uvedu sigurnosne kamere zbog, je li, naročito u području vrtića, zbog pedofilije i tome slično. Definitivno se treba pridonijeti pažnja tome.“ (Sanski Most, muško)

„Možda uvođenja saobraćajnih znakova još više, semafore i slično, jer u zadnje vrijeme sve više i više čujemo o udesima i nesrećama.“ (Sanski Most, žensko)

Procjena prisutnosti nasilja oko mladih vrši se direktnim pitanjem o tome da li su bili žrtve nasilja, ali i kroz projektivno pitanje na koje mladi odgovaraju tako što se pokušaju prisjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva određenih oblika nasilja. Prisutnost nasilja je na ovako postavljenom pitanju znatno veća u odnosu na direktno izjašnjavanje o tome da li su mladi bili žrtva nekog oblika nasilja.

U slučajevima kada se trebaju sjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva nasilja, značajni oblici nasilja koje su mladi istakli

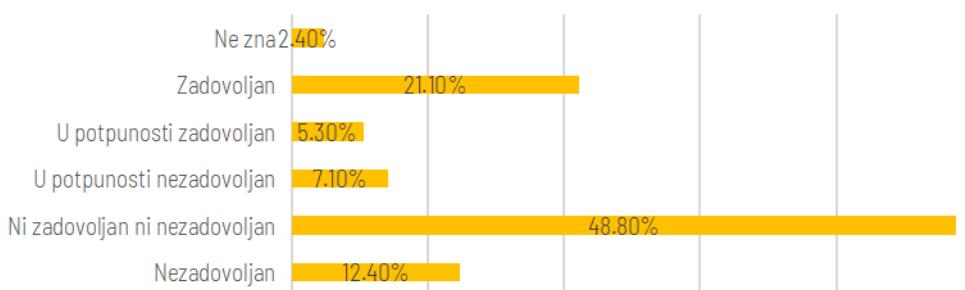
su nasilje u porodici (7,4% poznaje nekoga ko je bio žrtva ovog oblika nasilja), međuvršnjačko nasilje (8,4%) i nasilje na internetu (6,1%). Inače, 68,3% mladih odgovorilo je da ne poznaje nikoga ko je bio žrtva bilo kojeg oblika nasilja.

Na pitanje da li su oni bili žrtve nekog oblika nasilja, 4% ih je odgovorilo da su bili žrtve međuvršnjačkog nasilja. Pored toga, 6,1% ih je odgovorilo da ne znaju da li su bili žrtve, a 4,7% nije željelo odgovoriti na ovo pitanje.

Kada je u pitanju rad policijskih službi u Sanskom Mostu, najviše je neodlučnih, odnosno niti zadovoljnih, niti nezadovoljnih (48,8%). Pored toga, 40,9% mladih više ima nego što nema povjerenja u policijske službenike.

Grafik 41. Zadovoljstvo radom policijskih službi

Koliko ste zadovoljni radom policijskih službi?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da mogu prepoznati psihičko nasilje, sigurno je 59,6% ispitanika. Onih koji nisu sigurni da li bi mogli sa sigurnošću prepoznati psihičko nasilje je 27,2%, a među njima je 55,3% muškaraca i 44,7% žena.

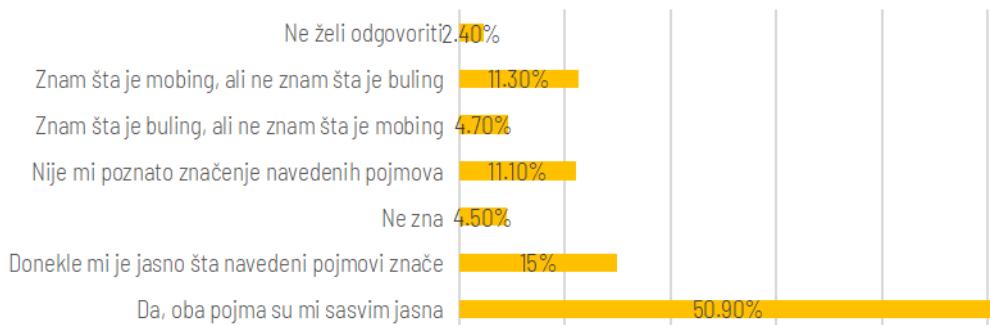
Značenje pojmove mobing i buling tvrdi da zna 50,9% mladih, a 15% njih istaklo je da im je donekle jasno značenje tih pojmove. Onih koji znaju šta je mobing, ali ne i buling je 11,3%.

Ako bi vidjeli da se nad nekim vrši nasilje, sudeći prema odgovorima, većina bi to prijavila nadležnim organima (52%).

Mladih ljudi koji bi reagirali i direktno se uključili ako bi vidjeli da se nad nekim vrši nasilje je 29,3%.

Grafik 42. Značenja pojmove mobing i buling

Da li su Vam jasna značenja riječi mobing i buling?

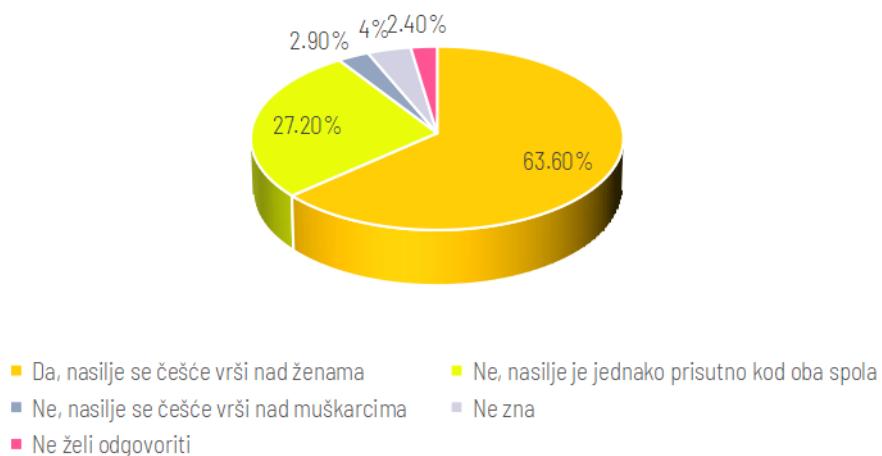

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da su žene češće žrtve nasilja nego muškarci smatra 63,6% ispitanika. Takvo mišljenje ima 59,8% žena i 40,2% muškaraca. Da je nasilje jednako zastupljeno kod oba spola smatra 27,2% mladih, s tim da u ovom slučaju više muškaraca (68,9%) smatra da je nasilje jednako zastupljeno kod oba spola.

Grafik 43. O nasilju nad ženama i muškarcima

Smatrate li da su žene češće žrtve nasilja nego muškarci?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

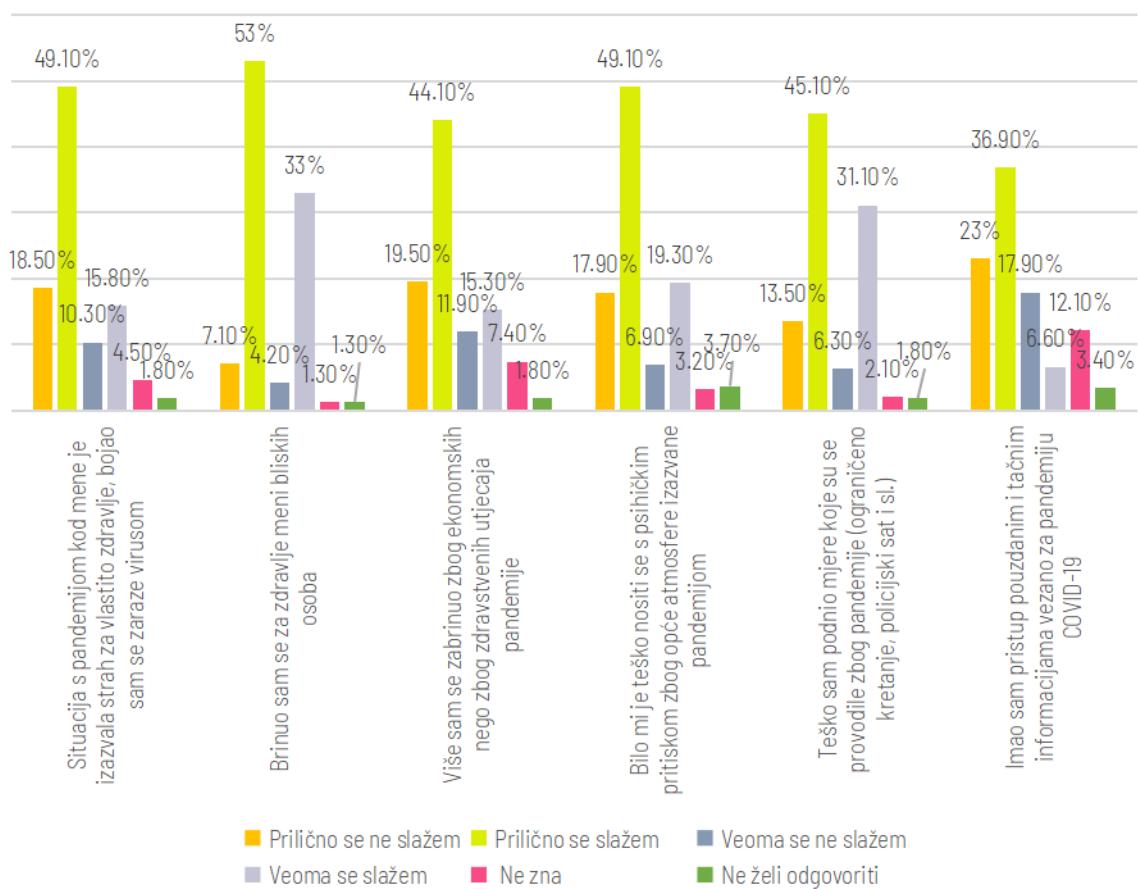
U korist rasprave o sigurnosti, korisno je spomenuti i to da 84,2% mladih kaže da nisu bili žrtve nasilja ni oni, niti članovi njihove porodice u posljednjih pet godina.

PANDEMIJA COVID-19

Pandemija COVID-19 izazvala je strah za vlastito zdravlje kod mladih u Sanskom Mostu, a s ovom izjavom se prilično slaže 49,1% ispitanika, a veoma se slaže njih 15,8%. Osim toga, jako su se brinuli i za zdravlje svojih bližnjih (33%), a prilično je brinulo za svoje najmilije njih 53%.

Grafik 44. Utjecaj pandemije COVID-19 na mlade

Molim Vas da označite u kojoj mjeri se slažete ili ne slažete sa svakom od navedenih izjava:

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladima je bilo teško i psihički se nositi s općom atmosferom koja je bila izazvana pandemijom, a potvrdilo je to 68,4% ispitanih.

Najteže su im pale mjere koje su se provodile tokom pandemije, odnosno ograničeno kretanje, policijski sat i slično. Da im je to bilo najgore u pandemiji, kazalo je 76,2% mladih.

„Najteže mi je palo zatvaranje.“ (Sanski Most, muško)

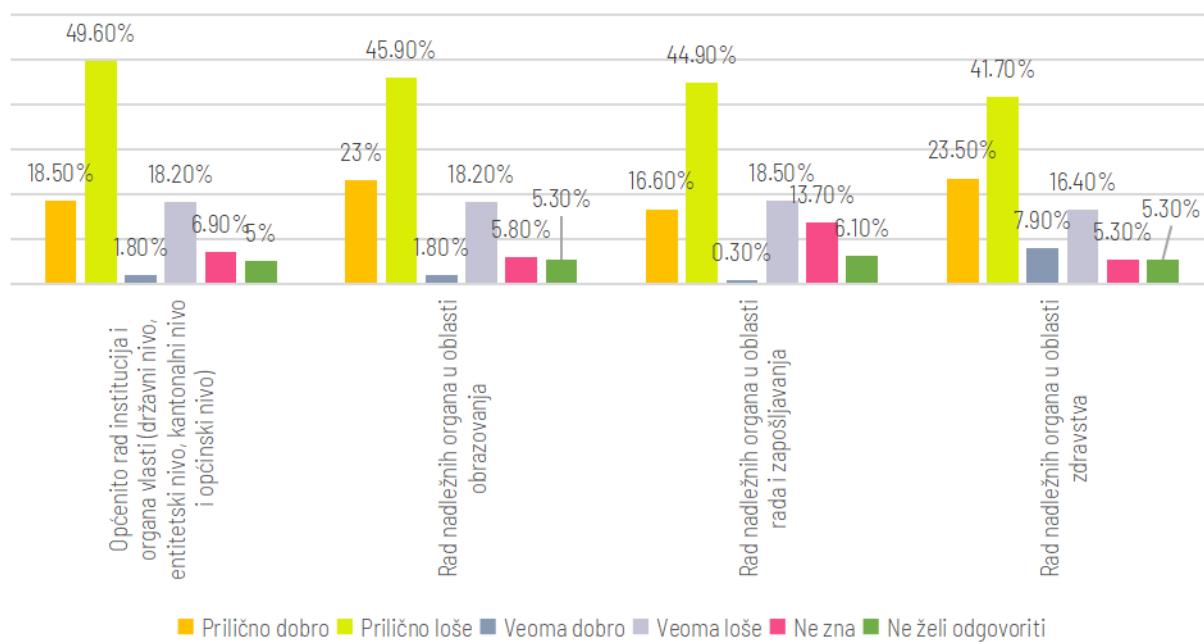
“Ponovo se socijalizujem.“ (Sanski Most, žensko)

“Ali mogu vam reći da je to jedno vrijeme bilo čak i dobro jer, ja znam, ne pamtim kad sam sa svojim priateljima otišla negdje na livadu, šumu, šetati negdje, općenito, jer tad je ono bilo zatvoreno, nije se moglo u kafiće, nije se moglo nigdje. I to vrijeme kad su nas pustili da idemo da izlazimo bio je jedan određen period, bilo je stvarno kvalitetno provedeno vrijeme.“ (Sanski Most, žensko)

Kada je u pitanju općenito rad institucija i organa vlasti tokom pandemije, 18,5% mladih je zadovoljno njihovim angažmanom. Prilično lošim njihov rad označilo je 49,6% ispitanika. Prema rezultatima istraživanja, nezadovoljniji su bili muškarci (59%) u odnosu na žene (41%).

Grafik 45. Ocjenja rada institucija tokom pandemije COVID-19

Tokom pandemije COVID-19 kako biste ocijenili:

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prilično dobrim rad obrazovnih institucija tokom pandemije ocijenilo je 23% mladih, a za njih 1,8% njihov rad bio je veoma dobar. S druge strane, rad ovih institucija 64,1% mladih je ocijenilo lošim ili prilično lošim.

Rad nadležnih u oblasti rada i zapošljavanja bio je prilično dobar za 16,6% ispitanika. Više je onih koji su bili nezadovoljni, te je ukupno 63,4% mladih negativno ocijenilo rad nadležnih u oblasti rada i zapošljavanja.

PREPORUKE

Analiza položaja i potreba mladih predstavlja dokument koji je osnova za donošenje strategije prema mladima. Strategija prema mladima predstavlja zakonsku obavezu lokalnih zajednica i drugih nivoa vlasti u Federaciji BiH na osnovu Zakona o mladima Federacije BiH iz 2010. godine. Rad na ovom dokumentu zahtijeva pristup kroz više aspekata. Zbog navedenog analiza je podijeljena na više oblasti, koje daju uvid u položaj i potrebe mladih u određenoj lokalnoj zajednici.

Ova analiza pokazala je potrebu, pored ostalih, da se buduće djelovanje fokusira na domene navedene u nastavku teksta.

Obrazovanje

Praktična nastava je naglašena kao jedna od glavnih potreba unapređenja nastavnog procesa. Iako lokalna zajednica nema veliki utjecaj na proces obrazovanja, sadržaj kurikuluma ili nastavne planove i programe, ona može omogućiti uvjete za praktičnu nastavu. Kao drugi aspekt za unapređenje obrazovnog procesa mlađi su naglasili preopsirne nastavne planove i programe. Ovaj problem bi se mogao rješavati inicijativama s nižih nivoa vlasti prema višim gdje će se tražiti unapređenje nastavnih planova i programa.

Također, obrazovanje je potrebno usmjeriti ka potrebama tržišta rada kako u lokalnoj zajednici tako i šire. Na ovaj način će mlađi imati znanje koje će moći primijeniti prilikom procesa zapošljavanja.

Zapošljavanje

Mlađi su u analizi pokazali da im je idealno radno mjesto u vlastitom biznisu, dok se na drugom mjestu nalazi posao u državnoj firmi ili administraciji. Omogućena podrška mlađima prilikom pokretanja vlastitih obrta i biznisa može pomoći u poboljšanju klime na tržištu rada.

Prema rezultatima istraživanja, 35,9% mlađih smatra da bi im najviše odgovarala finansijska podrška za pokretanje vlastitog biznisa. Mlađima je potrebna i šira podrška kroz različite oblike savjetovanja o tome kako da pokrenu vlastiti biznis i na taj način ostvare mogućnost vlastitog zaposlenja. U istraživanju je 14,2% mlađih istaklo kako bi im savjetodavna, odnosno mentorska podrška najviše koristila.

Mlađima su također potrebna praktična znanja koja će ih pripremiti na izazove koje nosi tržište rada. Ovaj domen posebno je važan jer veliki broj mlađih ne radi u struci za koju se školovao.

Promocija programa za zapošljavanje traži posebnu pažnju jer veliki broj mlađih nije čuo za određene programe zapošljavanja koje lokalna zajednica podržava te se na njih i ne prijavljuje.

S druge strane, potrebno je uvezati mlađe s poslodavcima koji su zainteresirani da pruže obuku i priliku za prvo zaposlenje.

Zdravstvo

Sistem zdravstvene zaštite mladih u Sanskom Mostu potrebno je unaprijediti. Naime, veliki broj mladih ne obavlja sistematske pregledne. Potrebno je raditi na razvoju svijesti kod mladih ljudi o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda te razvijati im navike da vode računa o vlastitom zdravlju. Tu spada i briga o psihičkom zdravlju mladih osoba, koje nerado traže pomoć uprkos psihičkim problemima, najčešće uzrokovanih stresom.

Kad je u pitanju ženska populacija, redovni ginekološki pregledi mogu sprječiti i pravovremeno otkriti moguća oboljenja, te je potrebno omogućiti djevojkama redovne ginekološke pregledne i osvijestiti ih o važnosti redovne kontrole njihovog zdravstvenog stanja.

Programi za mlađe

Potrebno je kreirati prilike i pružiti mogućnosti za veću uključenost mladih osoba u volonterske aktivnosti kroz nastavni ili vannastavni proces. Mladi učesnici istraživanja iskazali su zanimanje za volontiranjem, ali su i podvukli da nemaju mnogo prilika za to.

Osim toga, mladima je potrebno omogućiti prilike za neformalno obrazovanje, odnosno treninge i kurseve koji bi im bili finansijski prihvatljivi i od koristi za njihovo lično i profesionalno usavršavanje. Posebno je važno učiniti ove oblike neformalnog obrazovanja dostupnim i mladima iz vangradskih područja, jer je istraživanje pokazalo da većina mladih iz vangradskih sredina nije pohađala neki kurs.

Komunikacija

Uzimajući u obzir da mladi najčešće informacije dobijaju putem društvenih mreža i internetskih portala, komunikaciju s mladima je najbolje ostvariti kroz navedene kanale. Promocija aktivnosti koje su vezane za mlađe osobe puno je efektivnija ako se odvija online i putem društvenih mreža, jer na taj način veći broj mladih ima mogućnost da sazna za njih.

Slobodno vrijeme i rekreacija

Potrebno je unaprijediti sadržaje iz oblasti kulture i umjetnosti, kao i sportske sadržaje, kako bi mlađi mogli kvalitetnije provoditi svoje slobodno vrijeme.

Mladi iz Sanskog Mosta požalili su se i da nemaju svoj prostor, mjesto gdje bi se okupljali, družili i razmjenjivali ideje, a između ostalog, izrazili su želju da u gradu imaju barem kino.

Osim toga, prema riječima mlađih, postoji potreba za zatvorenim bazenom u Sanskom Mostu, što bi oni rado koristili kao jedan vid rekreativne, pogotovo u zimskom periodu, kada je najmanje mogućnosti.

Literatura

LITERATURA

Agencija za statistiku BiH [online] Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 8. 2. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba> [pristupljeno: 19. 1. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 16. 3. 2022].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na : Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku (fzs.ba) [pristupljeno: 20. 1. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2022/06/nezaposlenost-2021.pdf> [pristupljeno 26. 1. 2023]

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/publikacije/godisnji-bilteni/trziste-rada-zaposlenost-nezaposlenost-i-place/> [pristupljeno 30. 1. 2023]

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: Migracije stanovništva: – Federalni zavod za statistiku (fzs.ba) [pristupljeno 2. 2. 2023]

Općina Sanski Most [online]. Dostupno na: Javni_konkurs_za_stipendije_2023.pdf (sanskimost.gov.ba) [pristupljeno 20. 2. 2023]

Općina Sanski Most [online]. Spisak studenata koji su dobili stipendije za akademsku 2021/2022. godinu. Dostupno na: Utvrđena lista kandidata koji ispunjavaju uvjete za dodjelu stipendija za tekuću godinu. (sanskimost.gov.ba) [pristupljeno 20. 1. 2023]

Općina Sanski Most [online]. Javni poziv za privredne subjekte u Sanskom Mostu za dodjelu poticaja, subvenciju naknade za izvođenje praktične nastave. Dostupno na: Javni_poziv_prakticna_nastava.pdf (sanskimost.gov.ba) [pristupljeno 25. 1. 2023]

Općina Sanski Most [online]. Dostupno na: <https://www.sanskimost.gov.ba/index.php/advanced-stuff/budzet> [pristupljeno 9. 2. 2023]

Vlada Unsko-Sanskog kantona [online]. Izvještaj Vlade USK o stanju u osnovnim školama (2021). Dostupno na: SKM_458e21071208290 (vladausk.ba) [pristupljeno 20. 1. 2023]

